

**T.C**  
**PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI**  
**SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL**  
**BİLGİLER DERSİNE İLİŞKİN TUTUMLARI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Hazırlayan

**AYŞE ERGİN**

Danışman

**Yrd. Doç. Dr. HÜLYA ÇERMİK**

**Denizli, 2006**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE**

Bu çalışma, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Hüseyin KIRAN

Jüri- Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hülya ÇERMİK

Jüri

Yrd. Doç. Dr. Sevgi ÖZGÜNGÖR

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun  
...../...../..... tarih ve ...../..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Nazım Kadri Ekinci

## ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, ilköğretim birinci kademe 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının neler olduğunu belirlemektir.

Sözü edilen amaç çerçevesinde var olan durumu tespit etmek amacıyla tarama modelinden yararlanılmıştır. Bu nedenle iki bölümden oluşan bir ölçek, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Ölçeğin birinci bölümünde öğrencilerin kişisel bilgilerine ait olmak üzere dokuz tane kişisel bilgi sorusu yöneltilmiştir. İkinci bölümde ise öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ait tutumlarının neler olduğunu belirleme amacı taşıyan yirmi iki madde yer almaktadır. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla üçlü Likert tipi ölçek kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, 2004–2005 eğitim öğretim yılında Denizli il merkezinde bulunan ve random yöntemi ile seçilen yedi ilköğretim okulunda öğrenim görmekte olan dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden toplam 370 tanesi oluşturmaktadır.

Verilerin analizinde “SPSS 11.5 for Windows” programı kullanılmıştır. Araştırma ile elde edilen verilerin analizi sonucunda ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarının düzeyleri belirlenmiştir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının genellikle olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Anne babanın eğitim düzeyi ve öğrencilerin cinsiyeti, öğrencilerin derse ilişkin tutumları üzerinde farklılık yaratmamaktadır. Ancak sınıf düzeyi, öğretmeninin cinsiyeti, öğrencinin öğrenim gördüğü okul ve birinci dönem sonundaki karne notu değişkenleri ile sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Araştırmada elde edilen bulgular yorumlanmış, araştırmaya ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Sosyal Bilgiler, İlköğretim Öğrencileri, Tutum.

## **ABSTRACT**

The purpose of this study was to determine the 4th and 5th grade elementary school students attitudes toward social science classes.

For this reason, a scale with two subscales designed by the researcher was administered to students. The first subscale consisted of 9 items measured demographic information and the second subscale with 22 items assessed students attitude towards social sciences class.

370 of the 4th and 5th grade students attending to seven elementary schools in Denizli during 2004 -2005 academic year chosen randomly participated to the study.

In order to determine the 4th and 5th grade elementary students attitudes toward social sciences all analysis were run by SPSS 11.5 for windows.

There were no differences on the students attitude toward social science class neither in terms of gender nor parents education level. However, there were significant differences for class level, teachers gender the school to which students were attending and achievement levels of students 4th graders had more positive attitudes than 5th graders, female teacher students had more positive attitudes than male teachers students, students attending to schools in rural areas had more positive attitudes than students attending to schools in urban areas and students who had higher grades also had more positive attitudes towards social science class. Implications of the results were discussed and new suggestions were made.

**Key Words:** Social Studies, Educational Students, Attitude.

## İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	V
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ.....	1

## BİRİNCİ BÖLÜM PROBLEM DURUMU

1.1. Problem Durumu.....	2
1.1.1.Sosyal bilgilerin tanımı ve önemi.....	3
1.1.2.Sosyal bilgilerin tarihi gelişimi .....	6
1.1.3.Sosyal bilgiler öğretiminin amaçları.....	8
1.1.3.1.Genel amaçlar.....	9
1.1.4.İlköğretimde sosyal bilgiler programı.....	12
1.1.5.İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi açısından gelişim özellikleri.....	14
1.1.6.Duyuşsal alan.....	15
1.1.7.Tutum.....	20
1.1.7.1.Tutumun özellikleri.....	22
1.1.7.2.Tutumların ölçülmesi.....	23
1.2. Problem Cümlesi.....	24
1.3. Alt Problemler.....	24
1.4. Araştırmanın Amacı.....	25
1.5. Araştırmanın Önemi.....	25
1.6. Sayılılar .....	26
1.7. Sınırlılıklar.....	26
1.8.Tanımlar.....	26

**İKİNCİ BÖLÜM  
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR**

2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	28
2.2 .Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar .....	34

**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM  
YÖNTEM**

3.1. Araştırmanın Modeli.....	35
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	35
3.3.Ölçme Aracının Hazırlanması .....	39
3.4.Verilerin Elde Edilmesi.....	43
3.5. Verilerin Analizi.....	44

**DÖRDÜNCÜ BÖLÜM  
BULGULAR VE YORUM**

4.1. Bulgular ve Yorum.....	45
-----------------------------	----

**SONUÇ VE ÖNERİLER**

Sonuçlar.....	56
Öneriler.....	58

<b>KAYNAKLAR.....</b>	<b>60</b>
-----------------------	-----------

<b>EKLER .....</b>	<b>64</b>
--------------------	-----------

<b>ÖZGEÇMİŞ.....</b>	<b>66</b>
----------------------	-----------

**TABLolar DİZİNİ**Sayfa No

Tablo 1.1. İlköğretim 4.sınıf sosyal bilgiler ünitelerinin dağılımı .....	13
Tablo 1.2. İlköğretim 5.sınıf sosyal bilgiler ünitelerinin dağılımı.....	13
Tablo 3.1. Evrenin sayısına göre örnekleme belirlemeye ilişkin tablo.....	36
Tablo 3.2. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımları.....	37
Tablo 3.3. Öğrencilerin sınıf düzeyine göre dağılımları.....	37
Tablo 3.4. Öğrencilerin devam ettikleri okullara göre dağılımları.....	37
Tablo 3.5. Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyine göre dağılımları.....	38
Tablo 3.6. Öğrencilerin, öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre dağılımları.....	38
Tablo 3.7. Öğrencilerin birinci dönem sonundaki sosyal bilgiler karne notlarına göre dağılımları.....	38
Tablo 3.8. İlköğretim sosyal bilgiler dersi tutum ölçeğinde maddelere katılma derecelerine ilişkin aralık değerlerinin sınırları.....	40
Tablo 3.9. Ölçekte yer alan maddelere ait özdeğerler .....	41
Tablo 3.10. Ölçekte yer alan maddelere ait faktör yükleri.....	42
Tablo 3.11 Geliştirilen ölçeğin güvenirlik katsayısı .....	43
Tablo 3.12.Geliştirilen ölçeğin geçerlik katsayısı.....	43
Tablo 4.1. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin genel tutumlarının düzeyi.....	45
Tablo 4.2. İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları.....	46
Tablo 4.3. Öğrencilerin tutum puanlarının cinsiyete göre t- testi sonuçları.....	48
Tablo 4.4. Öğrencilerin tutum puanlarının sınıflara göre dağılımlarına ilişkin t-testi sonuçları.....	48
Tablo 4.5. Öğrencilerin tutum puanlarının başarı notlarına göre dağılımları.....	49
Tablo 4.6. Öğrencilerin tutum puanlarının başarı notuna göre Anova sonuçları.....	50
Tablo 4.7. Öğrencilerin tutum puanlarının başarı notlarına göre farklılığı için Scheffe testi sonuçları.....	49
Tablo 4.8. Öğrencilerin tutum puanlarının annenin eğitim düzeyine göre dağılımı...51	
Tablo 4.9. Öğrencilerin tutum puanları ortalamasının annenin eğitim düzeyine göre Anova sonuçları.....	51
Tablo 4.10. Öğrencilerin tutum puanlarının babanın eğitim düzeyine göre dağılımı.....	52

Tablo 4.11. Öğrencilerin tutum puanlarının babanın eğitim düzeyine göre Anova sonuçları.....	52
Tablo 4.12. Öğrencilerin tutum puanlarının okudukları ilköğretim okullarına göre dağılımları.....	53
Tablo 4.13. Öğrencilerin tutum puanlarının okudukları ilköğretim okullarına göre Anova sonuçları.....	53
Tablo 4.14. Öğrencilerin tutum puanlarının okullara göre farklılığı için Scheffe testi sonuçları.....	54
Tablo 4.15. Öğrencilerin tutum puanlarının öğretmen cinsiyetine göre t- testi sonuçları.....	55



## ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.1. Tutum- davranış ilişkisi.....	22
Şekil 1.2. Tutumun Öğeleri.....	22
Şekil 1.3. Sosyal bilgiler dersi tutum ölçeği maddelerine ait özdeğerler.....	42

## ÖNSÖZ

Eğitimde, öğrencilerin bir derste başarılı olmalarını etkileyen en önemli unsurlardan biri öğrencilerin o derse yönelik tutumlarıdır. Dolayısıyla öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı olumsuz tutum sergilemeleri, derse olan ilgilerinin azalmasına ve de başarısız olmalarına yol açar.

Bu araştırmada, ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları araştırılmıştır.

Araştırma Denizli il merkezinden seçilen yedi okulda yapılmıştır. Uygulama aşamasında gittiğim okullarda yardımlarıyla yanımda olan idari personele ve sınıf öğretmenlerine, ayrıca 4. ve 5. sınıf öğrencilerine çok teşekkür ederim. Tezimin istatistiksel boyutunu yürütürken her başvurumda yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Metin Yaşar'a çok teşekkür ederim.

Araştırmanın her aşamasında büyük bir anlayışla bana destek olan, eleştiri ve önerileriyle beni yönlendiren, güdüleyici tutumu ile tez çalışmalarımı başarılı bir şekilde yürütmemi sağlayan danışmanım ve değerli hocam Yrd Doç. Dr. Hülya Çermik'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayşe ERGİN

## GİRİŞ

Birey, olumsuz tutum geliştirdiği objeye karşı ilgisiz kalır, onu sevmez, takdir etmez ve onunla uğraşmaz. Bu durum eğitimde öğrencilerin derslere olan tutumu için de geçerlidir. Öğrencilerin derslere karşı tutumları, öğrenmelerini dolayısıyla başarılarını da etkileyecektir.

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim okullarındaki öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını saptamaktır. Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde, problem durumu ele alınmış, sosyal bilgilerin yeri ve önemi, amaçları, ilköğretim sosyal bilgiler programı, duyuşsal alan ve tutumların ölçülmesi konularında genel bilgiler verilmiştir. Ayrıca problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, önemi, sayıltılar, sınırlılıklar ve tanımlar açıklanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Bu bölümde yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Araştırmaların konusu ve ulaşılan sonuçlar belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde ise araştırmanın yöntemi, evren, örneklem, veri toplama aracının geliştirilmesi ve uygulanması, verilerin analizi aşamalarında yapılan çalışmalara ilişkin bilgiler verilmektedir.

Araştırmanın dördüncü bölümünde, araştırma sonucunda ulaşılan bulgular ve yorumlar verilmektedir. En son bölümde ulaşılan sonuçlar ve araştırmaya ilişkin öneriler yer almaktadır.

# BİRİNCİ BÖLÜM

## PROBLEM DURUMU

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmada ele alınan konuya ilişkin temel bilgiler, problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sayıtlar, sınırlılıklar ve araştırmada sıkça kullanılan tanımlar yer almaktadır.

### 1.1.Problem Durumu

Her çağdaş toplum, yeryüzündeki varlığını sürdürebilmek için, yeni yetişmekte olan bireylerine kültürünü öğretip benimsetmeye ve bu kültürü çağdaş dünyadaki ilerlemelere ayak uyduracak biçimde geliştirebilecek davranışlar kazandırmaya çalışır. Bireylere toplum kültürünün benimsetilmesi ve o kültürü geliştirecek davranışlar kazandırılması eğitim yoluyla olacaktır. Eğitim bireye yeni davranışlar kazandırma veya var olan davranışı değiştirme süreci olarak adlandırılır. Bu yönüyle eğitim toplumsal mirasın yeni kuşaklara aktarılması ve yetiştirilmek istenen yurttaş tipinin belirleyicisidir (Sarı,1999: 185).

Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda uygulama değeri olan yetenek, yöneliş ve diğer davranış örüntülerini kazandığı süreçler toplamıdır. Eğitim, bireyin bedensel, zihinsel ve duygusal gelişiminde insanlarla bir arada yaşaması için gerekli kuralları oluşturma ve öğretme işini yapar (Türkoğlu, 1994: 32).

Bireyin;

1. Vatandaş haline gelmesi,
2. İlgi ve yetenekleri ölçüsünde geliştirilmesi,

3. Ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi,

4. Bilgiyi üretebilmesi, gibi kazanması gereken davranışlar, en önemli faktör olan eğitim sisteminin amaçlarının gerçekleştirilmesiyle mümkündür (Sarı, 1999: 150).

Eğitim ülkemizde önce okul öncesi ve sonra da ilköğretim ile devam eder. İlköğretim, örgün eğitim kademesi içinde yapılandırılmış olan zorunlu eğitim kurumudur. İlköğretim tüm eğitim öğretim faaliyetlerinin temelini oluşturmakta ve gelecek nesillerin ilk kez biçimlendirilmesini sağlamaktadır. İlköğretimin asıl amacı, öğrencileri günlük hayata hazırlamak ve günlük hayatta kullanacağı bilgi, beceri ve tutumları onlara kazandırmaktır. İlköğretim hayatın ve dünyanın temel ilke ve kavramlarının kazandırılmasını amaçlamıştır. Ders açısından ele alındığında ise bu özellikleri kazandırma işinin büyük bir kısmı ilköğretim birinci kademedeki 4. ve 5. sınıflar ile ikinci kademedeki 6 ve 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler dersleri tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Ülkemizde 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler dersi, bireyin; iyi bir vatandaş olarak yetiştirilmesini, içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini tanımasını, vatani ve milleti için kendisine düşen görev ve sorumlulukları öğrenmesini sağlamak ve karşılaştığı sosyal problemleri çözebilmesini sağlayacak temel bilgi ve kültürü kazandırmakla yükümlüdür.

### **1.1.1.Sosyal bilgilerin tanımı ve önemi**

Sosyal Bilgilerin çeşitli kişilerce ve çeşitli zamanlarda yapılmış pek çok tanımı vardır.

\*Sosyal bilgiler, öğrencileri toplumsal yönden eğitmek, onlara içinde yaşadıkları toplumun yönetim düzeni, ekonomik özellikleri, geçmişi üzerinde gerekli bilgi ve anlayış kazandırmak, yurttaşlığın hak ve görevlerini kavratmak amacıyla ilköğretim okullarında okutulan, konuları genellikle tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi bilim dallarından faydalanarak seçilen bir derstir (Oğuzkan, 1993: 14).

\*Erden, sosyal bilgileri “İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilgiler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” olarak tanımlamıştır (Erden,1997: 8).

\*Sönmez, ise sosyal bilgileri “Toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamıştır (Sönmez,1998: 3).

\*Program açısından sosyal bilgiler şöyle tanımlanmıştır: “İlk ve orta öğretim okullarında sosyal davranış bilgilerine ağırlık veren bir ders ya da öğretim programıdır” (YÖK, MEB, 1997: 6).

Sosyal bilgilerin konusu insanın kendi çevresiyle olan ilişkileri ve onun sosyal yaşamını kolaylaştırıcı yolları öğrenmesi ve öğrendiklerini yaşamına uygulamasıdır. Bu tanımlara bakıldığı zaman, sosyal bilgilerin toplumsal yaşamı düzenleyen temel bilgi, beceri, tutum, davranış ve değerleri kazandıran bir alan olduğu söylenebilir.

Bazen sosyal bilimler ile sosyal bilgiler dersi birbiriyle karıştırılmaktadır. Her ne kadar ikisi arasında bir sınır çizmeye imkân yoksa da metot ve içerik bakımından farklı özelliklere sahiptirler. Sosyal bilimler, insanoğlu ile ilgisi olan bilim dallarından tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, felsefe, sosyoloji, antropoloji, eğitim, sosyal psikoloji ve ekonomi alanlarında yapılan sistemli, ayrıntılı ve bilimsel çalışmaların tümüne verilen isimdir. Sosyal bilgiler dersi ise, sosyal bilimler alanında yapılmış çalışmalardan elde edilen bilgilerin öğrencilere öğretilmesi için yapılan öğretim etkinliklerinin yer aldığı bir derstir.

Sosyal Bilgiler öğretiminin planlanmasında temel olarak sosyal bilimler alınmıştır. Sosyal bilimlerin öğretim amaçları sosyal bilgiler öğretiminin amaçları için ipuçları vermektedir. Sosyal bilgilerde ele alınan sözcükler, kavramlar ve genellemeler ile sosyal bilgilerde kullanılan araştırma süreçleri ve çalışma becerilerine ilişkin kaynaklar sosyal bilimlerden elde edilmektedir (Sağlamer,1980: 24).

Sosyal Bilgiler, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilerden oluşmaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler için disiplinler arası bir disiplin demek mümkündür. Toplumsal hayatı düzenleyen ilke ve genellemeler sosyal bilgilerin konusu olabilir. Ancak sosyal bilgilerin konuları yaşanılan ülkenin gerçeklerinden hareketle oluşturulur. Bu nedenle sosyal bilimlerin her özel ilke ve önermeleri sosyal bilgilerin kapsamına girmeyebilir (Sönmez,1999: 4). Sosyal bilgiler dersi ile sosyal bilimlerin farklı yönlerinin bilinmesinin sosyal bilgiler programı hazırlanırken fayda sağlayacağı söylenebilir.

Sosyal Bilgiler dersi, ilköğretim okullarında sosyal davranış bilgilerine ağırlık veren bir derstir. Temelde etkin ve üretken davranışlar geliştirmeyi amaçlar. Sosyal Bilgiler dersi öğrenciden; karar verme mekanizmasını kullanabilme, demokrasiyi benimseyebilme, bilimsel yöntemi kullanabilme, temel tarihi olayları kavrayabilme hedeflerini beklemektedir (Demirtaş-Barth,1997: 2-3) .

Olçum (2000: 5- 6), Sosyal bilgiler dersinin yararlarını şöyle belirtmektedir:

Sosyal Bilgiler dersi, çocuklara iyi bir insan, iyi bir vatandaş olmaları, çevresine etkin ve olumlu bir biçimde uyum sağlamaları için gerekli olan temel davranışları kazandırır. Bu ders, çocukların çevresindeki doğal ve sosyal hayatı tanımalarını, bu hayat içindeki canlı ve cansız varlıkları incelemelerini ve bunlara karşı olan merakını gidermelerini sağlar.

Sosyal Bilgiler dersinde çocuklar çevrelerini, insanları, insanların birbirleriyle olan ilişkilerini, bu ilişkilerin dünü ve bugününü görerek normal gelişim içinde yaşamasını öğrenirler. Sosyal bilgilerin üzerinde en çok durduğu konulardan birisi insan ilişkileridir. Sosyal Bilgiler dersiyle öğrenciler yalnızca insanların birbiriyle olan ilişkilerini öğrenmekle yetinmez, aynı zamanda sosyal kurumlarla, eşya ve dünya ile ilişkileri de öğrenirler. İnsanların hayatlarını sürdürmeleri için gerekli olan yiyecek, giyecek, korunma, savunma gibi etkinliklerle ilgili bilgi, beceri ve duyguları kazanırlar. Böylece yaşamak için hem doğanın hem de toplumun bazı ilkelerini öğrenirler. Bu anlamda sosyal bilgiler kültürel mirası, onun günümüzde yaşayan özelliklerini ve bunların hayatımıza etkilerini ele alan bir derstir (Günden, 1995: 24)

Birey toplum içinde gelişir ve değerlendirilir. Yaşadığı yeri, geçmişini bugünü ile tanınması, toplumun kültür, gelenek ve göreneklerini benimsemiş olması, bunlara bağlı olarak kıyaslama, tahmin, kıvanç duyma ve yorumlama gibi yetenekleri kazanmış olması, bireyin yurdunu ve çevresini incelemesi ile mümkündür (Tekışık,1995: 9). İşte bu yönden sosyal bir varlık olan çocuklarımızın iyi bir yurttaş olarak yetiştirilmesinde ve toplumsal hayata hazırlanmasında sosyal bilgilerin büyük önemi vardır. Sosyal bilgiler dersinin, öğrencilere ileri yaşlarda toplum hayatına etkin bir vatandaş olarak girebilmeleri ve hayata hazırlanabilmeleri için rehberlik ettiği söylenebilir.

### **1.1.2. Sosyal bilgiler dersinin tarihi gelişimi**

Sosyal bilgiler eğitiminin tarihte ilk kez ne zaman ve nerede verildiği bilinmiyor. Ancak doğal ve toplumsal bir ortamda yaşayan insanın yemek, içmek, giyinmek, barınmak, korunmak gibi bir takım ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için bazı bilgi ve becerileri kazanması gerekir. Bir toplum içinde yaşayan insanın bu bilgi ve becerileri kazanması, Sosyal Bilgiler insanoğlu var olduğundan beri vardır demeye yeterlidir (Sönmez, 1999: 7).

Sosyal bilgiler ismi ilk kez resmen 1916 yılında ABD’de orta dereceli okulların programlarını yeniden düzenlemekle görevli bir komite tarafından kullanılmıştır. Ders olarak eğitim kurumlarına girmesi ise yine ABD’de 20. yüzyılın başlarında sosyal yaşantının karmaşıklaşması, toplumsal hayatla ilgili değişimin ve çatışmanın artması ile birlikte gerçekleşmiştir (Erden, 1998: 6).

Türkiye’de ise eğitimde dini esaslara göre kişi yetiştirilmesi anlayışı Cumhuriyet dönemine kadar sürmüştür. Cumhuriyet döneminden bu yana, Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim birinci kademedeki 1924, 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1993, 1998 yıllarında ve son olarak 2004 yılında değişikliklere uğramıştır. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte tüm okulların idaresi tek merkezde toplanmış, eğitimde laikleşme, demokratikleşme ve karma eğitime geçilmesiyle birlikte kadın eğitime verilen önemin artması sağlanmıştır. Bu



dönemde Latin harfleri kabul edilmiş ve tarih ve dil alanında milli bir amaca yönelme başlamıştır. İlköğretim okullarında okutulan Tarih derslerinde “Saltanat tarihi“ yerine Türk medeniyet tarihi merkez olarak alınmış ve haftalık ders saatleri Tarih ve Coğrafya için 2 saat şeklinde belirlenmiştir (Akyüz, 1993: 283–284).

1929 tarihli mektepler talimatnamesinde, ilkokulların amacı, çocukların topluma uyumlarını sağlamak, milli duyguları güçlendirmek, Türk inkılâbını ve onun nimetlerini benimsetmek, vatandaşlık bilincini kazandırmak ve bunları gerçekleştirmek için her türlü fırsattan yararlanmak olarak belirlemiştir. 1930, 1932 ve 1936 programlarına, 1926 programındaki “bedence ve ruhça en iyi alışkanlıklara sahip olarak, Türk toplumuna ve cumhuriyet idaresine intibak etmek, faydalı olmak; milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip olmak” gibi ilkeler de eklenmiş ve yurt bilgisi beşinci sınıfta bir saate düşürülmüştür (Akyüz, 1993: 300–301).

1948 programında, milli eğitimin amaçlarının ilkokulun da amaçları olacağı vurgulanmış ve öğrencilerin yetiştirilmesine yönelik dört ana amaç belirlenmiştir. Bunlar; toplumsal yönden, kişisel yönden, insan ilişkileri yönünden ve ekonomik hayat yönünden olarak belirlenmiştir. Tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin amaçları düzenlenmiş ve programa “İlkokul, çocuklara milli duyguları aşlamak zorundadır; içinde yetişen bütün vatandaşlara aynı ülküleri, aynı milli amaçları vermek için gerekli bütün bilgileri alışkanlıkları ilgileri, hizmet arzusunu verecek bir şekilde kazandırmak” ilkesi de eklenmiştir (Çelenk ve diğerleri, 2000: 35–63).

1962 programında ilkokulun amaçları yine kişisel bakımdan, insanlık münasebetleri bakımından, ekonomik hayat bakımından ve toplumsal hayat bakımından olarak belirlenmiştir. Bu programla ayrı ayrı okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri, “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında bir ders olarak birleştirilmiştir. Bu dersin amaçları 1. 2. ve 3. sınıflarda okutulan Hayat Bilgisi Programını amaçlarıyla birlikte verilmiştir. 1962 ilkokul programı taslağına paralel olarak, bu dersle ilgili bir kitap basılmamıştır. Ancak öğretmenler Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık bilgisi kitaplarıyla dersleri işlemişlerdir. Ders 4. sınıflarda 6 saat, 5. sınıflarda ise 5 saat olarak belirlenmiştir.

1968 programında, derslerin işlenişi yeniden gözden geçirilmiş ve Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin konuları birbirine daha yakınlaştırılarak üniteler meydana getirilmiş ve Sosyal Bilgiler dersi, 4. ve 5. sınıflarda 5'er saat okutulmuştur. 1973 ve 1975'te programlarda düzenlemeye gidilmiş, ancak, Sosyal Bilgilerle ilgili dikkat çekici bir gelişme olmamıştır. 1990 yılında yapılan bazı değişikliklerle programa Çevre ve Trafikle ilgili olanlar eklenmiştir.

1997 yılında sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması ile yapılan Sosyal Bilgiler 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulmaya başlamıştır. Amaçlar öğrenci davranışı açısından ifade edilmiş, programda 4., 5., 6., ve 7. sınıf ünite dağılımını gösteren bir Tablo okutulduktan sonra konular, ana ve alt başlıklar halinde hazırlanmıştır. Programda Atatürkçülükle ilgili konular aynen geçerliliğini korumuştur.

1997–1998 öğretim yılında yapılan değişiklikten sonra sosyal bilgiler programı 2004 yılında değiştirilmiş ve 2004–2005 öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır. İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 4. ve 5. sınıflarda haftada üçer ders saati olmak üzere, her sınıf için toplam 36 haftada 108 saatlik bir ders süresi öngörülerek hazırlanmıştır.

Bu dersin eğitim ve öğretiminde: etkili ve sorumlu Türk vatandaşı yetiştirmek amacıyla tasarlanmış Sosyal Bilgiler üniteleri; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi açılarından çok yönlü olarak ele alınmaktadır. 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, eğitimde yeni bir yaklaşımın benimsendiği belirtilmektedir. Bu yeni yaklaşımın da yapılandırmacılık olduğu vurgulanmaktadır.

### **1.1.3. Sosyal bilgiler öğretiminin amaçları**

Sosyal Bilgiler, sorumluluk sahibi vatandaşlık kavramıyla bağlantılı olarak bilgi, beceri ve tutumların edinilmesiyle ilişkilidir. İlkokul eğitiminin amacı, öğrencileri iyi birer toplum, ülke, millet ve dünya vatandaşı haline getirmektir. Öğrenciler sosyal bilgiler dersi sayesinde ülke ve dünyanın tarihsel temelini

öğrenmeye başlarlar ve ülkelerine karşı sorumluluk bilinci kazanmış olurlar (Barth, 1997: 1.1).

İlköğretim okullarında, sosyal davranış bilgilerine ağırlık veren sosyal bilgiler dersi, temelde etkin ve üretken vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlar. Nitekim sosyal bilgiler dersinin amaçlarından da önemi anlaşılmaktadır. Buna göre ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programının genel amaçları aşağıda verilmiştir (Kocaoluk, 2003: 291–292).

### 1.1.3.1. Genel amaçlar

Öğrenciler bu derste;

#### **A. Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden;**

*1.Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler.*

*2.Türk milletinin dünya tarihindeki önemi, milletler ailesi içindeki onurlu geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evlatları olduklarını anlarlar, milletin geleceğine olan güvenlerini arttırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.*

*3.Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar.*

*4.Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını güçlendirir.*

*5.Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış haline getirirler.*

*6.Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık haline getirirler.*

*7.Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret,*

*fedakârlık ve kahramanlıkların tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.*

*8.Toplumı yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerini sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar.*

*9.Türk İnkılâbının anlamı, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğun yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk İnkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler.*

*10.Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca "milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda her fedakârlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.*

*11.Bugünü daha iyi değerlendirebilmesi için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.*

*12.Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.*

*13.Kanun kavramını benimserler; kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.*

*14.Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler.*

## **B. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden;**

*1.İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.*

*2.İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı, hoşgörü ile karşılama gerektiğini benimserler.*

*3.Berber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.*

*4.Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.*

5.Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamanın zorunluluğunu kavrarlar.

6.Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler.

**C. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden;**

1.Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.

2.Türkiye'nin, yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.

3.Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.

4.İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.

5.Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.

6.Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek için önemini kavrarlar.

7.Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.

**Ç. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden;**

1.Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.

2.Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar.

3.Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler.

4.Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenirler.

5.İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.

6.Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.

7.Nüfus artış hızının eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar.

#### 1.1.4. İlköğretimde sosyal bilgiler programı

Sosyal Bilgileri, program açısından şöyle tanımlayabiliriz;

“İlk ve orta dereceli okullarda sosyal davranış bilgilerine ağırlık veren bir ders ya da öğretim programıdır (YÖK, MEB, 1997: 6).

Türkiye’de Sosyal Bilgiler programı amaçlarını; Hayat Bilgisi 1-3. sınıflar, Sosyal Bilgiler 4-5. sınıflar, Milli bilgiler 6-7. sınıf, Vatandaşlık ve İnsan hakları ile Atatürk ilkeleri 8. sınıfta okutulan derslerle gerçekleştirmektedir.

İlköğretim programı, genel olarak vatandaşlık eğitimine katkıda bulunacak şekilde tasarlandığından, sosyal bilgiler eğitim programı da vatandaşlık eğitimine önem vermektedir. Fakat sosyal bilgiler dersi, demokratik bir sistem içinde etkin vatandaş eğitimini resmen gerçekleştirmek amacına yönelik olarak hazırlanmıştır. “Vatandaşlık” üzerinde durulmasının amacı, sosyal bilgilerin öğrencileri demokratik bir ülkede vatandaşlığa hazırlama amacı taşımasıdır (Barth, 1997: 1.6 ).

Türkiye’de vatandaşlık eğitimi programı; disiplinler arası, çok disiplinli ve tek disiplinli olmak üzere üç farklı ders yaklaşımına göre sınıflandırılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi 4. ve 5. sınıflarda okutulan bir ders olup, çok disiplinli yaklaşıma göre düzenlenmiştir. Bu da programın coğrafya, tarih ve yurttaşlık bilgisi dersleri esas alınarak yapılan bir düzenlemedir. İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgilerin kapsadığı konulara baktığımızda; dördüncü sınıf konuları tarih ve coğrafya ile birlikte, bir miktar vatandaşlık bilgisini esas alarak işlenirken; beşinci sınıfta üzerinde durulan konu, Türkiye’nin tarihsel gelişimidir. Coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ikinci plandadır. Böylece 4 ve 5. sınıflar çok disiplinli yaklaşımla, konuların birikimi sayesinde iki yıllık bir süreyi kapsar (Barth, 1997: 1.12 ).

Sosyal bilgiler gibi bütünleştirilmiş bir öğretim, zor kavramların anlaşılmasını kolaylaştırmalıdır (YÖK, 1997). Bu şekilde bütünleştirilmiş bir öğretim programında, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları bilinmeli, öğrencinin fiziksel ve ruhsal gelişimi dikkate alınmalı, öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmalı, tutum ve davranışlarının olumlu ve yapıcı şekilde gelişmesi sağlanmalıdır.

Sosyal bilgiler dersi 4.ve 5. sınıf programının genel amaçlarına programda yer verilmemiş, programın tamamındaki hedeflerin her sınıfın genel hedefi olduğu belirtilmiştir. Sosyal bilgiler dersi 4.ve 5. sınıf programının özel amaçları her üniteye ayrı ayrı belirtilmiştir. Buna göre sosyal bilgiler dersi ünitelerinin dağılımı şöyledir:

**Tablo 1. Sosyal bilgiler dersi 4. sınıf ünitelerinin dağılımı**

ÜNİTELER	AMAÇ SAYISI	ÖNGÖRÜLEN DERS SAATİ SAYISI	ORAN %
1. AİLE OKUL ve TOPLUM HAYATI	32	27	25
2. YAKIN ÇEVREMİZ	16	15	14
3. İLİMİZİ ve BÖLGEMİZİ TANIYALIM	32	39	36
4. TARİH, İLK YURDUMUZ ve TARİHTE ANADOLU	16	27	25
TOPLAM	96	108	100

**Tablo 2. Sosyal bilgiler dersi 5. sınıf ünitelerinin dağılımı**

ÜNİTELER	AMAÇ SAYISI	ÖNGÖRÜLEN DERS SAATİ SAYISI	ORAN %
1. VATAN ve MİLLET	7	12	11
2. CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?	12	39	36
3. GÜZEL YURDUMUZ TÜRKİYE	31	36	33
4. İSLAMİYETİN DOĞUŞU, YAYILIŞI ve TÜRKLER	12	21	20
TOPLAM	62	108	100

(İlköğretim sosyal bilgiler programı 2487 sayılı tebliğler dergisi)

İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı son olarak 2004 yılında değişikliğe uğramıştır. 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında benimsenen temel yaklaşımın; öğrenci merkezli, Sosyal Bilgiler açısından bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayışı yaşama geçirme olduğu

belirtilmektedir. Bu anlayıştan yola çıkılarak, 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Programının yapılandırmacı kuram ışığında hazırlandığı ifade edilmektedir.

2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, diğer programlardan farklı olarak; sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler anlayışı benimsenmiş; her iki yaklaşım bütünleştirilerek kullanılmıştır. Önceki programlara kıyasla, Sosyal Bilgiler Öğretim Programının içeriği esnek tutulmuştur. Programda içeriğin; bilgi, beceri ve değerlerin birlikte işlendiği öğrenme alanları biçiminde verildiği görülmektedir. Öğrenme etkinlikleri ve ünitelerin adları, “Geçmişimi Öğreniyorum”, “Uzaktaki Arkadaşlarım” gibi öğrencilerin dikkatini çekecek ve merakını uyandıracak biçimde düzenlenmiştir. Ayrıca, bilgilerin güncel yaşama uygun biçimde tasarlandığı ve yakın çevreden uzağa doğru bir öğrenmenin benimsendiği görülmektedir. Program içeriğinin yapılandırmacı yaklaşıma uygun olduğu söylenebilir.

#### **1.1.5. İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler dersi açısından gelişim özellikleri**

Program, öğrenciler esas alınarak yapıldığından, öğrenci faktörü önemli bir etkidir. Öğrencinin zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal gelişim düzeyi, eğitim ve öğretime yön verme açısından büyük önem taşımaktadır (Akgün, 1996: 1–14).

İlköğretim kurumlarında, sosyal bilgiler dersi 4. ve 5. sınıflarda, 10–12 yaş grubu öğrencilere okutulmaktadır. Piaget’ye göre bu yaş grubunun bilişsel gelişim düzeyi, somut işlemlerin sonu ve soyut işlemlerin başlangıç dönemlerine denk düşmektedir. Somut işlemler döneminde öğrenciler, muhakeme yoluyla somut problemleri çözümlenme, korunumun kavranmasını anlayabilme ile sınıflama, sıralama, tersine çevirebilme başarısını göstermektedirler. 11 yaşın üstüne çıktığında ise özellikle ilköğretim ikinci kademedeki soyut işlemler döneminin özellikleri gözlenebilir. Bu dönemde soyut problemler üzerine fikir yürütme, bilimsel düşünebilme, sosyal ve kişisel konulara ilgi duyma görülmektedir.



İlköğretim birinci dönem 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin mantıklı ve soyut düşünme yeteneğinde artış görülmektedir. Öğrenciler, soyut düşünme ve milli kimliğini benimseme aşamasına geçerler. Problem çözme, grup çalışması yapma, tartışma, sebep-sonuç ilişkisi kurma, olay ve olguların farklı yönlerini karşılaştırma, araştırma yapma, ortak çalışma ve paylaşmayı öğrenirler. Bu dönemde çocuk özgüvenini kazanmaya başlar, mizah ve hayal duygusu gelişir. Somut işlemlerin sonu olan dönem ile soyut işlemler dönemi birbirinden kesin sınırlarla ayrılmamaktadır. Bu nedenle, sınıftaki her çocuğun aynı yaşta olsa bile aynı döneme ait özelliklere sahip olmayacağı dikkate alınmalıdır.

Eğitimde öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınmalıdır. Öğretmenlerin öğrencilerinin çoğunlukla hangi gelişim dönemi içinde bulduklarını bilerek, öğrenme ortamını ona göre ayarlamaları gerekmektedir. Öğrencilerin bedensel, zihinsel ve toplumsal gelişimlerine ilişkin etkinliklere yer verilmelidir. Bedensel gelişimlerine ilişkin; öğrencilerin fiziki aktivitelere katılması, zihinsel gelişime ilişkin çocuğun merakının giderilmesi, sözcük dağarcığının geliştirilmesi, toplumsal gelişimine ilişkin arkadaşlık kurması, tartışmalara katılması, özgüven ve özdenetim yeteneklerinin geliştirilmesi gibi etkinliklere yer verilebilir. Öğrencilerin bu dönemde gelişim özelliklerinin öğretmen tarafından bilinmesi ve eğitimin buna göre yapılması, öğrencilerin öğretmene ve derse karşı tutumlarını ve o derste başarılı olma şanslarını arttıracaktır (Nas, 2000: 3–17). Öğrencilerin derse ve öğretmene karşı olan tutumlarını inceleyebilmek ve bunları daha iyi yorumlayabilmek için duyuşsal alanın özellikleri hakkında bilgi sahibi olmamız gerekmektedir.

#### **1.1.6. Duyuşsal alan**

Öğrenme-öğretme sürecini planlamadaki ilk adım öğrenme sonucu ortaya çıkacak davranış değişikliğinin tanımlanmasıdır. Genel ve davranışsal amaçlar çerçevesinde; bireyde oluşturulacak davranış değişiklikleri bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olarak tanımlanmaktadır.

Ringness (1975; 5) duyuşsal alanın, hissedilenler ve duygular arasında davranışsal bağ kurmayı; böylelikle daha önceden başlayan duygular, beğeniler ve tercihler, tutum ve değerler, ahlak ve kişilik, kişilik uyumunun görünüşü veya ruh sağlığını içerdiğini belirtmiştir. Duyuşsal alan bu yapıların tümüyle ilişkili olabilir.

Duyuşsal alan, genellikle öğrencide duyguların, tutumların ve inançların gelişimiyle ilgilenir. Bu alan, duygulara dayalı davranışları, yani ilgi alanları, tavırlar, duygular ve değerleri içine alan bir alandır. Öğrencilere kazandırılacak duyuşsal davranışlar “ilgi”, “tutum”, “tercih”, “değer” ve “kişilik” başlıkları altında incelenmektedir. Sosyal Bilgiler dersi de öğrencilerin değerler geliştirmelerini, tutumlar kazanmalarını sağlayan bir ders olduğundan, duyuşsal alanın bu dersteki önemi büyüktür (Sönmez, 1994: 99).

Duyuşsal Öğrenmeleri, Bloom ve Massia;

1. Uyarıcıyı tanıma ve anlama.
2. Eleştirisiz kabulden, yanıtta elde edilen doyuma kadar değişen pek çok şekildeki uyarıcıyı yanıtlama.
3. İlk kabulden kesin kabule kadar değişen sıralı bir yapı içerisinde değerleri oluşturma.
4. Kişinin kendi değerlerini kavramsal bir sistem içerisinde organize etme.
5. Sadece tek bir kişiyi karakterize eden bir yaşam felsefesi oluşturma şeklinde gelişimsel bir sırayı içerecek biçimde incelemektedir.

Bloom ve Massia'nın çalışmalarıyla, duyuşsal alanın öğretimde ve öğrenci başarısında oynadığı rol belirlenmiştir.

Duyuşsal alanın ilk iki düzeyinde nesnenin ya da kişinin somut ya da soyut kimlik düzeyinde kavramına ulaşılmış olunması hedeflenmektedir. Bu alanın üçüncü düzeyi değerlendirmeyi kapsar. Kişinin, nesnenin ya da olayın değerlendirilmesi ve bunlara ilişkin sınıflandırma düzeyinde kavram kazanmayı gerektirir. Dördüncü ve beşinci düzeyinde ise değerleri kavramsallaştırma organize etme ve ilgili bir sistem içine koyma vardır (Turgut, 1990: 117).

Sosyal bilgiler dersinin amaçları ve bu amaçların gerçekleşmesine ilişkin öğrencilere kazandırılacak davranışlar bilişsel, duyuşsal ve psikomotor hedeflere yönelik olarak belirlenmektedir. Bu durum diğer dersler için de söz konusudur. Ama sosyal bilgiler dersinin en belirgin özelliği, duyuşsal hedeflerin, programda, diğer derslerinkine oranla daha ağırlıklı olmasıdır. Sosyal bilgiler öğretimi programı incelendiğinde, ilköğretimin belli başlı duyuşsal amaç ve görevlerinin sosyal bilgiler dersine yüklendiği görülmektedir (Demirtaş, 1997). Oysa uygulamada bilişsel alanın basamaklarından ileriye geçmeyi zorlaştıran bir sistem gözlendiği söylenebilir.

Çocuğun iyi bir vatandaş olması, toplumun ortak değerlerini benimsemesi ve buna uygun tutum geliştirmesi, eğitim hedeflerinde kapsanan duyuşsal özelliklerle ilgilidir. Türk Milli Eğitimi'nin genel hedefleri arasında yer alan duyuşsal özellikler şöyledir:

1. Atatürk İnkılâplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk milliyetçiliğine bağlılık.
2. Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseme, koruma ve geliştirme.
3. Ailesini, vatanını, milletini sevme ve daima yüceltmeye çalışma.
4. Ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş kişilik ve karakter özelliklerine sahip olma.
5. Geniş bir dünya görüşüne sahip olma.
6. İnsan haklarına saygılı olma.
7. Kişilik ve teşebbüse değer verme.
8. Topluma karşı sorumluluk duyma.
9. Birlikte iş görme alışkanlığı kazanma.
10. Kendisini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir mesleğin gerektirebileceği diğer özelliklere sahip olma.

Duyuşsal alan, sosyal bilgiler dersinin amaçlarıyla ilişkili olarak öğrencinin doğru tavırları, doğru değerleri kazanması için gereklidir. Çocuklar ilköğretim dönemi

boyunca kendilerine ait değerlerden ve gelişim basamaklarından geçer. Sosyal bilgiler dersi aldıkları bilgilerin ve edindikleri becerilerin değer ve tutum olarak geliştirilmesini sağlamaktadır. Ancak bu şekilde istendik davranış değişikliği sağlanabilir. Bu da sosyal bilgiler dersinin amaçları arasındadır.

İlköğretimden itibaren temel aldığımız programlarda bulunan ilkeler ve amaçlarda duyuşsal alanın ağırlığı açıkça gözlenmektedir. Fakat eğitim sisteminde, çocuğa milli ve kültürel değerlerin kazandırılması ve iyi bir vatandaş olarak yetiştirilmesi, ikinci plana itilmiştir. Oysa ilköğretim okullarının birinci devresinde ilk üç yıl okutulmakta olan Hayat Bilgisi, 4. ve 5. sınıflarda okutulmakta olan Sosyal bilgiler dersinin temel amacı, öğrencilere önemli sosyal becerileri kazandırarak, onları iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir (Sönmez, 1997 ). İlköğretim programında bu derslerin öğretiminde duyuşsal amaçların işlenmesine yeterli özen gösterilmediği söylenebilir.

Tutumlar, değerler ve inançlar duyuşsal özelliklerdir. Sosyal bilgiler dersinde duyuşsal özelliklerin kazandırılması önem taşımaktadır. Eğitim sistemimizde genellikle bilişsel ve devinişsel hedef davranışlara ağırlık verildiği dolayısıyla öğrencilerin, sosyal bilgiler dersine karşı fazla ilgi duymadıkları söylenebilir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde başarılı olmaları için, derse karşı ilgi duymaları ve olumlu bir tutum içersinde olmaları gerekir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı tutumlarını inceleyen araştırmalarda, Kincheloe (1991), A.B.D’de 1980’de tamamlanan SPAN projesi sonunda sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin eskisinden bile az öğrendiklerini bu derslerden hoşlanmayıp, yaşamları ile ilgili bulmadıklarını saptamıştır. Gerçekten yapılan diğer araştırmalarda göstermektedir ki; öğrenciler genellikle sosyal bilgilerin önemli bir ders olduğuna inanmamaktadırlar. Schug ve arkadaşları (1987), bir okul bölgesinde yaptıkları görüşmelerde; öğrencilerin, sosyal bilgilerin kazandırdığı bilgi ve becerilerin bugün ve gelecekte vatandaş olarak üstlenecekleri roller bakımından ne denli önemli olduğunu fark edemediklerini bulmuşlardır.

Öğrenciler, içeriği ve yaygın olarak kullanılan öğretim yöntemlerinden dolayı bu derse karşı ilgisiz olabilmektedirler. Örneğin; öğrenci, sosyal bilgiler dersini

geçmek için yeteri kadar beceriye sahiptir. Fakat o derse karşı olumsuz tutum sergilemesi (korku, dersi küçük görme gibi), sosyal bilgiler dersini reddetmesine ve başarısız olmasına yol açar. Uygun tutumlar, mutlu bir yaşam ve okul başarısı için gereklidir. Okul başarısı ve toplum hayatı için ilgi, güdü, değer verme, saygı gibi duyuşsal özelliklerin öğretilmesine ve kullanılmasına ihtiyaç vardır. Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler ders programlarında bu hedefleri görmek mümkündür (Öztürk, 2004: 301).

Öğrencinin bir derse karşı olumlu tutum göstermesi, dolayısıyla o dersteki başarısını artırmaktadır. Bunun içine, öğrencinin okul yaşantısıyla ilgili her şey girmektedir. Öğretmenin sınıfta oluşturacağı uygun bir öğretim iklimi, öğrencilerin derse aktif katılımı, öğrencilerin ders çalışma yöntemleri, o dersle ilgili beklentileri, çalışma ortamı gibi faktörler, öğrencinin o derse karşı tutumunu etkileyen faktörlerdir.

Öğrencinin derse karşı olumlu tutum içinde olmasında, kişilik motivasyonu, ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri, gelişim düzeyi, istekli olması, araştırmacı olması gibi özellikleri de tutumunu etkilemektedir. Aynı zamanda, öğrencinin sahip olduğu tutum, derse, öğretmene ve kendisine ilişkin bakış açısını da etkilemektedir (Çelik, 2003: 154). Bu durumda etkili bir öğretim ortamında, belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için, yeterli ve dersine karşı olumlu tutum sahibi bir öğretmen, uygun bir öğretim iklimi ile giriş davranışları bakımından hazır durumda olan öğrenciler gerekmektedir.

Etkili bir öğretim ortamına ilgi, sevgi, heyecan, merak gibi duygular sokulmalı, öğrencinin hazır bulunuşluk durumu, ihtiyaç ve yetenekleri her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrenme ortamında, öğretmen iyi bir rehber olmalı, derse başlarken motivasyonel faktörlere uygun planlama yapmalı, öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde etkileyecek stratejiler belirlemeli ve öğrencilerin beklentilerini karşılamalıdır.

Öğretmen, öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde etkileyebilmek için, onların değerlerini paylaşmalı, öğrencilerle empatik ilişkiler kurabilmeli, samimi bir şekilde onların davranışlarını kabul etmelidir. Öğrencilerle bireysel ya da grup halinde

toplantı düzenlemek, onların derse karşı olumlu tutum göstermeleri için önemli bir stratejidir. Öğrencilerin anlaşılamayan tutum ve davranışları, daha sıcak ortamda yapılacak görüşmelerle gün yüzüne çıkarılabilir. Ders konuları öğrencilerle birlikte tartışılmalı, öğrencilerin derse aktif olarak katılımı sağlanmalıdır (Çelik, 2003: 154). Öğretmen, demokratik bir sınıf ortamı yaratmalı, öğrencilerin derse karşı ilgi ve heyecan duymalarını sağlamalıdır. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı olumlu tutum göstermelerinde öğretmene de büyük görevler düştüğü söylenebilir.

Bloom'a göre öğrencilerin, herhangi bir dersteki başarısını ve o derse karşı tutumunu etkileyen temel öğeler öğretim hizmetinin niteliği ile kendilerinin bilişsel ve duyuşsal giriş özellikleridir. Duyuşsal giriş özellikleri, öğrencilerin o derse karşı ilgi ve tutumları ile kendilerine güven veya güvensizlik duyma durumlarıdır (Erden, 1997: 54). Duyuşsal alandaki başarı ile bilişsel alandaki başarı arasındaki ilişki araştırmalarla saptanmıştır. Okulda ve derslerinde başarılı olan öğrencilerin derse karşı ilgileri artmakta ve kendilerini daha mutlu hissetmektedirler. Başarısız olan öğrenciler, kendilerini mutsuz hissetmekte ve bunun sonucunda derse karşı ilgi göstermemektedirler. Öğretim, öğrencilerin okulda mutlu olmalarını sağlayacak biçimde planlanmalıdır. Bunun için, öğretim programlarında duyuşsal alana ağırlık verilmesi ve duyuşsal alanın dikkate alınması gerekmektedir (Turgut, 1990: 83).

### **1.1.7. Tutum**

Sosyal algımızı ve davranışlarımızı etkileyen tutumlar, farklı kuramsal yaklaşımlardan hareketle farklı şekillerde tanımlanmıştır;

\*“Tutum, verilen bir psikolojik objeye, tutarlı bir şekilde, tercih etme veya tercih etmeme tarzında cevap verme ile ilgili öğrenilen eğilim olarak tanımlanabilir” (Öztürk, 2004: 439).

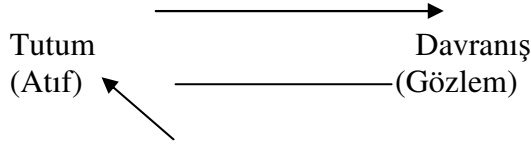
\*Tutum, Smith'e göre “Bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir” (Kağıtçıbaşı, 2004: 102).

\*Dönmez'in Doop'dan aktardığına göre; “Tutum, bireyin içinde yaşadığı toplumda önemli olduğu düşünülen, örtülü ve güdüleyici tepki olarak tanımlanabilir” (Dönmez, 1998: 319).

\*Tutum, bireyi belli nesnelere, insanlar ve durumlar karşısında belli davranışlar göstermeye iten öğrenilmiş eğilimler olarak da tanımlanabilir (Ün, 1987: 173).

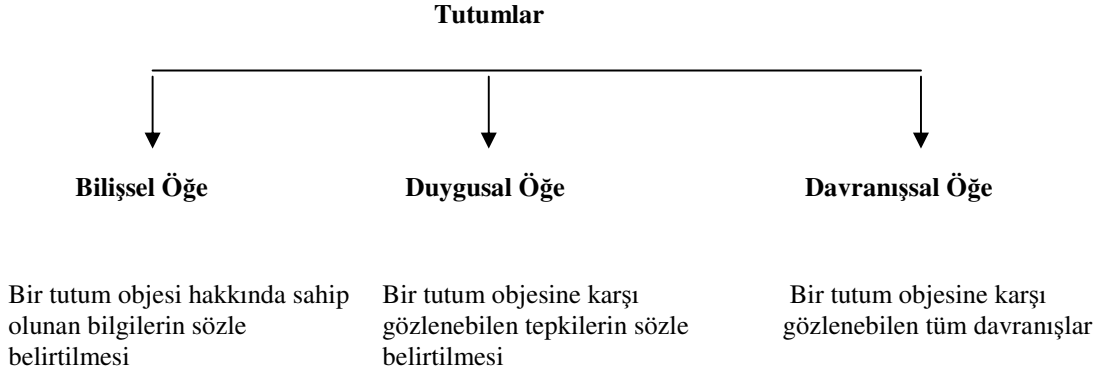
En başta tutumun bir bireye ait olduğu görülmektedir. Ayrıca, tutum, bir bireye atfedilen bir eğilimdir. Yani, tutumun doğrudan gözlenebilen bir özellik olmadığını, ancak bireyin gözlenebilen davranışlarından çıkarsama yapılarak ve o bireye atfedilen bir eğilim olduğu da görülmektedir. Tutum, davranışa hazırlayıcı bir eğilimdir (Kağıtçıbaşı, 2004: 102).

### Şekil 1.1: Tutum-davranış ilişkisi



Tutumlar, duygu, bilgi ve davranış öğelerinden oluşur. Duygu ögesi; insanın psikolojik objeyi değerlendirmesini temsil eder ve fikre yüklenen histir. Örneğin; bilgisayar ile çalışmaya yönelik olumlu veya olumsuz his buna örnek verilebilir. Bilgi ögesi, psikolojik objeyle ilgili olan bir fikir veya bilgidir. Davranışsal öge ise, psikolojik objeye doğru yönelen davranışı temsil eder. Bilgisayar kursuna kaydolma buna örnek verilebilir (Öztürk ve Dilek, 2004: 439).

Bunu bir şekilde gösterirsek;



**ŞEKİL 2: Tutumun ögeleri (Kağıtçıbaşı, 2004: 105).**

#### 1.1.7.1. Tutumun özellikleri

**1. Güç Derecesi:** Her tutumun bir gücü vardır. Bir tutumun gücü, her üç ögesinin gücünün toplamı olarak düşünülebilir. Bir görüş üzerinde; a kişinin tutumu, b kişiden daha kuvvetli olabilir. Genellikle yerleşmiş, aşırı tutumların gücü daha yüksektir. Bu tutumları değiştirmek zordur (Kağıtçıbaşı, 2004: 110). Tutumların gücü, özellikle duygusal ögenin gücü, en çok üzerinde durulan konudur. Tutum ölçekleri, çoğunlukla, bu ögenin gücünü ölçmeye yönelik geliştirilmiştir.

**2. Karmaşıklık:** Tutumlar, ögelerinin karmaşıklığı bakımından da farklılık gösterirler. Ögeler, hem yalın hem de karmaşık olabilir. Her üç öge için de karmaşıklık ve yalınlık söz konusu olabilir.

23

**3. Ögeler Arası Tutarlılık:** Tutumlar üzerinde yapılan araştırmalarda, genellikle tutumların ögelerinin birbirleriyle tutarlı olduğu kanıtlanmıştır. Güçlü ve aşırı tutumlarda bu tutarlılığın daha fazla olduğu da saptanmıştır.

**4. Tutumun Ulaşılabilirliği:** Bazı tutumlar, bellekten daha çabuk çağrılabilir ve böylece daha kolay bilinç düzeyine ulaşır ve davranışı etkiler. Tutum objesiyle onun değerlendirilmesi arasındaki bağlantı gücü hangi tutumun bellekten çağrılacağını ve davranış üzerinde etkili olacağını belirler. Bu bağlantı gücü ne kadar kuvvetli olursa, çağrılan tutumun davranış üzerindeki etkisi de o kadar yüksek olur.



### 1.1.7.2. Tutumların ölçülmesi

Duyuşsal özelliklerin değerlendirilmesi, bugüne kadar daha çok, uzun süreli gözlemlerden yararlanma ya da kişiye değişik durumlar sunarak, tepkide bulunmasını sağlama şeklindedir (Özçelik, 1998: 315). Duyuşsal özellikler, doğrudan gözlenemediğinden, dolaylı ölçme yoluna gidilmektedir. İlgili envanteri, açık uçlu soru görüşme yönergesi, tutum ve öz kavrama ölçekleri bu gruptaki ölçme araçlarındandır.

Tutumlar, ancak dolaylı olarak davranış yoluyla ölçülebilir. Bu ölçmede genellikle kullanılan davranış, sorulara cevap verme ya da fikir belirtme şeklinde beliren sözel davranıştır (Kağıtçıbaşı, 2004: 134).

“Bir tutum öznesi içeren herhangi bir durumda bireyin davranışını belirlemede, en geçerli yol, söz konusu durumda bireyin davranışlarının doğrudan gözlenmesidir. Davranışı doğrudan gözleme, bir tutum öznesine karşı gösterilen temsilci bir davranış örnekleri elde etmek için oldukça pahalı ve zaman alıcı bir tekniktir. Ayrıca bazı durumlarda gözlem yapmak da olanaksızdır” (Tezbaşaran, 1997: 3).

Bu durumda tutumları ölçmenin en güvenilir ve en kolay yolu tutum ölçeklerinden yararlanmaktır. Tutum ölçeklerinin temel işlevi, bireyleri kabul ettikleri ya da karşı çıktıkları bir önerme ile ilgili olarak kabul etme ya da karşı çıkma uçları arasında bir yere yerleştirebilmektir (Tolan ve diğerleri, 1991: 270).

Tutum ölçekleri, Thurstone, Likert, Guttman, Leeds ve Duyuşsal Anlam Ölçekleri olarak sınıflandırılır. Bütün bu tutum ölçekleri, insanlara doğrudan soru sorarak onlardan bazı cevaplar almaya dayanır. İyi hazırlanmış ölçekler başarılı sonuçlar elde eder (Kağıtçıbaşı, 2004: 141).

Araştırmamızda, ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. İlköğretimde mihver derslerden biri olan sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşmasında, en önemli etkenlerden biri etkin öğrenmenin sağlanmasıdır. İşte öğrencilerin etkin öğrenmelerini ve bir dersten başarılı olmalarını, öğrencilerin o derse ilişkin tutumları etkilemektedir. Araştırmada,

ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının ölçülmesinde Likert tipi tutum ölçeği kullanılacaktır.

## **1.2. Problem Cümlesi**

İlköğretim I. Kademe 4.ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları nelerdir? Bu probleme cevap vermek amacıyla hazırlanan alt problemler aşağıda belirtilmiştir;

## **1.3. Alt Problemler**

- 1) İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları hangi düzeydedir?
- 2) Kız ve erkek öğrencilerin, sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları arasında bir farklılık var mıdır?
- 3) İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları ile sınıf düzeyleri (4.ve 5. sınıf) arasında bir farklılık var mıdır?
- 4) İlköğretim öğrencilerinin birinci dönem sonundaki karne notları ile sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları arasında bir ilişki var mıdır?
- 5) Ailelerin eğitim düzeyi ile öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları arasında bir ilişki var mıdır?
- 6) İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları ile öğrenim gördükleri okullar arasında bir ilişki var mıdır?
- 7) İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları ile öğretmenlerinin cinsiyeti arasında bir ilişki var mıdır?

#### **1.4. Araştırmanın Amacı**

İlköğretim okullarındaki öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını belirlemek, varsa öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik olumsuz tutumlarının neler olduğunu ortaya çıkarmak ve bu konuda yapılacak olan araştırmalara kaynaklık etmek bu araştırmanın amaçları arasındadır.

Araştırmaya ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri dâhil edilmiştir. Araştırmada öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyleri, ailelerinin eğitim düzeyi, öğrenim gördükleri okullar, birinci dönem sonundaki sosyal bilgiler karne notları ve öğretmenlerinin cinsiyeti değişkenleri açısından incelenmiştir.

#### **1.5. Araştırmanın Önemi**

Eğitimde öğrenci bir bütün olarak ele alınırsa düşünceler ve hareketler kadar duygular ve değerlerin de önemli olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bir derse karşı duyguları, tutumları önceden bilinirse; öğrenciler arasındaki öğrenme farklılıkları daha aza indirilebilir. Öğrencilerin bir derse yönelik olumlu tutum geliştirmeleri, etkili bir öğrenmenin gerçekteşmesini ve o dersteki başarılarının artmasını sağlamaktadır. Tutumların olumsuz olması ise, öğrenme ortamını olumsuz etkilemekte ve öğrenci başarısını düşürmektedir. Öğrencilerin duyuşsal alan ile ilgili davranışlarında bir sorun olduğu takdirde, öğretmenlerin bunu giderici tedbirleri alarak, öğretim hizmetleri niteliğini artırmak ve böylece öğrencileri derse karşı daha istekli kılması açısından önem taşımaktadır.

## 1.6. Sayılılar

Bu araştırmada şu varsayımlardan hareket edilecektir;

1. Ölçme aracının kapsam geçerlilikleri konusunda başvuru olan uzman görüşleri yeterlidir.
2. Tutum ölçeğinin uygulanmasında öğrencilere rehberlik edildiğinden dolayı öğrencilerin tutum ölçeğini içtenlikle cevapladıkları söylenebilir.

## 1.7. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Araştırma 2004–2005 eğitim öğretim yılı Denizli ili merkez ilköğretim okulları ve bu okullarda öğrenim gören 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin görüşleriyle sınırlıdır.
2. Araştırma, araştırmacının maddi imkânı, zamanı ve ulaşabildiği kaynaklarla sınırlıdır.
3. Veri toplama aracının geliştirilmesinde oluşturulan maddelerin geçerliliği için uzman görüşleri ile yetinilmiştir.

## 1.8. Tanımlar

**Sosyal Bilgiler:** İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, 1997: 8).

**Duyuşsal Alan:** Öğrencilerin ilgi, tutum, değer yargısı, güdü, kaygı, kabul etme, merak gibi boyutlardan oluşan alandır (Tan ve diğeri, 2002).

**Tutum:** Bireyi belli insanlar, nesnelere ve durumlar karşısında belli davranışlar göstermeye iten öğrenilmiş eğilimler olarak tanımlanabilir (Demirel, 1987: 173).

**İlköğretim:** 6-14 yaş grubundaki öğrencilere temel becerileri kazandırarak onları hayata ve bir sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan bir eğitim devresidir.

## İKİNCİ BÖLÜM

### İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu araştırma, ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi açısından incelenmiştir. Duyuşsal alanla ilgili olarak yapılan araştırma sayısı fazla olmamakla beraber, aşağıda konuya yakınlık açısından ilgisinin olduğu düşünülen araştırmalar verilmiştir.

#### 2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Öztürk (1998) ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarının derecesini saptamayı amaçlamıştır. Bu çalışmanın sonucunda bu derste başarılı, öğretmenleriyle iyi ilişkiler kurabilen ve derste öğretmeninden çok faydalanan, sınıflarında düz anlatım, kitap çalışması ve gezi gözlem etkinlikleri hariç, öğretim etkinlikleri sık kullanılan öğrencilerin daha olumlu tutuma sahip olduğu görülmüştür.

Şahin (2001) ilköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde oluşturmacı yaklaşımla işlenen derslerin öğrencilerin öğrenmeleri üzerindeki etkisini çeşitli yönlerden araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma 2000–2001 öğretim yılında Zonguldak ili ilköğretim okullarından seçilen dört öğrenci grubu üzerinde yapılmıştır. Gözlem ve kontrol gruplu deneysel desen kullanılan bu çalışmanın sonucunda deney gruplarında oluşturmacı yaklaşımın öğrenciler üzerindeki olumlu etkisi gerek niceliksel gerek niteliksel açıdan ortaya konmuştur. Bu gruptaki öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum puanları da daha yüksek bulunmuştur. Gözlem sonuçlarına göre oluşturmacı yaklaşım şöyle kodlanmıştır: yönlendirme, aktif öğrenci, farklı materyal hazırlama, araştırma, inceleme,

uygulama, öğrenci-öğretmen pekiştirme, soru-cevap, zevk alma, tam katılım, dosya hazırlama.

Deveci (2002) ilköğretim 4. sınıfta sosyal bilgiler dersinde probleme dayalı öğrenmenin öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, başarılarına ve hatırlama düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmasını deneme modellerinden "ön test-son test kontrol gruplu model" 'e göre desenlemiş ve gerçekleştirmiştir. Araştırmaya ilişkin uygulama 2002–2003 öğretim yılı güz döneminde Eskişehir Yüzüncü Yıl İlköğretim Okulunda deney ve kontrol grubu olarak belirlenen 4. sınıflarda gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplamak amacıyla öğrencilerin denkleştirilmesinde kullanılmak üzere bir anket, öğrencilerin akademik başarılarını ve hatırlama düzeylerini ölçecek bir başarı testi, ayrıca sosyal bilgiler dersinin probleme dayalı öğrenmeye göre işlenebilmesi için ders planları, ders notları ve sınıf içi etkinlikler için öğretim materyalleri geliştirilmiştir. Araştırmayla ilgili tüm istatistiksel çözümlenmelerde SPSS paket programından yararlanılmıştır. Grupların ortalama puanları ile puan dağılımlarının standart sapmaları hesaplanmıştır. Grup içi ve gruplar arası karşılaştırmalarda t testinden yararlanılmış ve anlamlılık düzeyi olarak .05 güven düzeyi benimsenmiştir. Yapılan veri çözümlenmelerinden sonra şu sonuçlara ulaşılmıştır:

**1.** Sosyal bilgiler dersinde, probleme dayalı öğrenme uygulanan deney grubu ile geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır.

**2.** Sosyal bilgiler dersinde probleme dayalı öğrenme yaklaşımı uygulanan deney grubu ile geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubunun akademik başarıları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır.

**3.** Sosyal bilgiler dersinde, probleme dayalı öğrenme yaklaşımı uygulanan deney grubu ile geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubunun bilgileri hatırlama düzeyleri arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır

Yeşilkayalı (1996) ilkokullarda okutulan sosyal bilgiler dersinde “problem çözme yöntemi” kullanılmasının, öğrencilerin okul başarısı ve duyuşsal özellikleri üzerindeki etkisini saptanmayı amaçlamıştır. Problem çözme yöntemiyle üniteyi

işleyen deney grubu ve aynı üniteyi geleneksel yöntemle işleyen kontrol grubunun duyuşsal özelliklerinin farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Sonuç olarak problem çözme yöntemiyle üniteyi işleyen deney grubu ile geleneksel yöntem ile ders işleyen kontrol grubunun ön bilgileri arasında anlamlı bir fark görülmezken, son testte anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Duyuşsal açıdan ele alındığında ise deney grubundaki öğrencilerin duyuşsal özelliklerinin kontrol grubundaki öğrencilere göre daha yoğun olduğu ortaya çıkmıştır.

Köken (1995) yılında yaptığı araştırmada, ilköğretim sosyal bilgiler dersinin, sosyal bilgiler ders programında yer alan hedefleri ne ölçüde gerçekleştirdiğini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, şu anda uygulanmakta olan sosyal bilgiler programının duyuşsal ve psikomotor davranışları gerçekleştirme yönünden tam olarak yeterli olmadığı, öğrencilerin duyuşsal hedeflere yeterli düzeyde ulaşamadıkları sonucuna varılmıştır.

Sağlam (2000) sosyal bilgiler dersinin demokratik tutum geliştirmedeki rolü ile ilgili mevcut durumu tespit etmeyi amaçladığı araştırmasını İstanbul'un Kartal ilçesindeki üç ilköğretim okulunda öğrenim gören 5. sınıf öğrencileri üzerinde yapmıştır. Öğrencilerin cinsiyetleri, ailelerin kültürel düzeyi, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersindeki davranışları ile öğrencilerin demokratik tutumları arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bu araştırma sonucunda, öğrencilerin ve öğretmenlerin cinsiyetleri ile demokratik tutumları arasında kızlar lehine anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersindeki davranışları ile öğrencilerin demokratik tutumları arasında, öğrencilerin ailelerinin kültürel düzeyi ile öğrencilerin demokratik tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Akpınar ve Ayvacı (2003) sosyal bilgiler öğretmenliği programında okumakta olan öğrencilerin sosyal bilimlerin temel disiplinlerinden birine ya da bir kaçına olan ilgilerini belirlemeyi ve bu ilginin nedenlerini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Araştırma Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı 3. sınıfında 2000–2001 eğitim-öğretim yılında okumakta olan 150 öğretmen adayıyla yürütülmüştür. Araştırma sonunda öğrencilerin programa girdikten sonra lisans eğitimleri süresince kendilerini sosyal bilgilerin belli alanlarına karşı tutumlarını etkileyen faktörlerin



olduğu görülmüştür. Bu faktörlerden biri olan öğretim elemanlarının tutumları ve derslerinde uyguladıkları öğretim teknikleri yanında, öğrencileri derse karşı güdülemedeki başarılarının etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Özetle, bu çalışmayla öğretmen adaylarının Eğitim Fakültesine geldikleri günden itibaren sosyal bilgiler programını özümseyemedikleri ve giriş davranışlarına uygun olarak sosyal bilim branşlarından birine ağırlık vererek kendilerini yetiştirdikleri anlaşılmıştır.

Altıntaş, (2003) çalışmasında, 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine karşı duyuşsal alandaki tutum düzeylerini ortaya koyarak öğretmenlere ve sosyal bilgiler dersinin öğretimine yönelik bazı bilimsel önerilerde bulunabilmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın verileri 2002–2003 öğretim yılında okutulan sosyal bilgiler dersine yönelik 8 yerleşim yerinde, 15 ilköğretim okulunun 7. sınıflarında okuyan 391 öğrencinin, öğrenci tutum düzeyi bilgi formuna verdikleri cevaplardan elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları nötr bulunmuştur

Güven (2003 ilköğretim 5. sınıfta sosyal bilgiler dersinde alan bağımlılık- alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına uygun olarak hazırlanan öğretim etkinliklerini uygulamanın, öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, başarılarına etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya ilişkin uygulama 2002–2003 öğretim yılı güz döneminde Eskişehir Kazım Karabekir İlköğretim Okulunda deney ve kontrol grubu olarak belirlenen 5-A ve 5-B sınıflarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplamak amacıyla öğrencilerin akademik başarı düzeyini ölçecek bir başarı testi, ayrıca, sosyal bilgiler dersinin alan bağımlılık- alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarındaki öğrencilerin özelliklerine göre işlenebilmesi için ders planları, ders notları ve sınıf içi etkinlikler için öğretim materyalleri geliştirilmiştir. Yapılan veri çözümlenmelerinden sonra. sosyal bilgiler dersinde alan bağımlılık- alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına göre hazırlanan etkinliklerin uygulandığı deney grubu ile geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubunun akademik başarıları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu, sosyal bilgiler dersinde alan bağımlılık- alan bağımsızlık bilişsel stil boyutlarına göre hazırlanan etkinliklerin uygulandığı deney grubu ile geleneksel öğretimin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin derse ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özkal (2001) ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla yaptığı sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi konulu çalışmasına İzmir ilindeki çeşitli ilköğretim okullarından random olarak seçilen 3 ilköğretim okulundan 214 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırma betimsel nitelikte olup, 39 soruluk bir formu kapsamaktadır. Hazırlanan ölçeğin güvenirlik çözümlenmesi yapılmış ve güvenirlik katsayısı 0,91 olarak bulunmuştur. Araştırma sonunda faktör çözümlenmesi kullanılarak 31 maddelik sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları ölçen Likert tipi bir araç geliştirilmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları inceleyen geniş örneklemliler çalışmalar yapılmasında yarar görüldüğü belirtilmiştir.

Şahin, Şahin ve Çakır'ın (2000) çalışmaları, sosyal bilgiler dersinde Türkiye'de bulunan 6. sınıf öğrencilerinin bilişsel ve duyuşsal özelliklerini tahmin etme gücünde olan değişkenleri ve tahmin etme güçlerini ortaya koymayı amaç edinmiştir. Sonuç olarak; sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin cinsiyete göre başarıları, akademik benlik kavramları ve tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bunun yanında öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki başarılarını anlamlı olarak açıklayan tek değişken akademik benlik kavramı olarak bulunmuştur. Bu derse karşı öğrencilerin tutumunu ise, sadece akademik benlik kavramı tahmin etme gücündedir.

## **2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar**

Shea (2000) bilgisayar destekli ve videoya dayalı eğitimin, öğrencinin derse karşı tutumu üzerindeki etkisini incelemiştir. Bulgular, iyi tasarlanmış video uygulamalarının öğrencileri derse karşı motive ettiğini, zaman kazandırdığını ve özellikle yardıma gereksinimi olan öğrencilerin zayıf yönlerini ortaya çıkardığını göstermiştir. Araştırmada başarı düzeyleri düşük olan öğrencilerin ders süresince düzeylerinin üzerinde performans gösterdikleri ve derse karşı olumlu tutum gösterdikleri gözlenmiştir.

Steven (1997) ilköğretim II. evre öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının genellikle olumlu düzeyde olduğu fakat demografik özelliklerin, öğrencilerin çalışma alışkanlıklarının ve aile yapısının öğrencilerin bu derse yönelik tutumlarında etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca kız ve erkek öğrencilerin tutumları arasında fark olmadığı, sadece öğrencilerin bu dersteki üniteler hakkında seçici oldukları sonuçlarına da ulaşılmıştır.

Jesse (1998) Student Teams Achievement Divisions (STAD) olarak kodladığı öğrenci takım başarısı çalışma tekniğinin, sosyal bilgiler dersinde öğrenci başarısı ve tutumu üzerindeki etkisini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu teknik yedi hafta boyunca düzenli aralıklarla on iki sınıfta uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, STAD tekniğinin diğer geleneksel tekniklere göre daha etkili öğrenmeyi sağladığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin derse daha kolay adapte oldukları ve daha olumlu tutum gösterdikleri gözlenmiştir.

Chiodo, Byford (2004) ortaokul ve lise öğrencilerinin sosyal bilgilerden hoşlanıp hoşlanmadıklarını araştırmışlardır. 8. ve 11. sınıflardan seçilen 48 öğrencinin katıldığı araştırma sonucunda, öğrencilerin sosyal bilgilere ilişkin negatif bir tutum göstermedikleri fakat öğrencilerin tutumları üzerinde çevrenin ve öğretmen davranışlarının etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Wiskochil (2002) yaptığı araştırmada SOAP (Social Organization And Policy) ve LOSS (Tradition Option Social Studies Program) olarak kodlanan yöntemlerin sosyal bilgiler dersinde tutum kazandırmadaki önemini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilere tutum kazandırmada içerik kadar yöntemlerin de etkili olduğu, materyal kullanımının yüksek oranda ihtiyaç olduğu ve sosyal bilgiler dersinde tutum kazandırmada etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Harrison (2002) "Motivating Students to Have Postive Attitudes" isimli makalesinde öğrencilerin önceleri bilişsel alanda öğrenmelerinin yeterli görüldüğünü, soyut düşünmelerinin ve duyuşsal öğrenmelerinin gerekliliğinin ileriki yıllarda kavrandığını ortaya koymuştur.

Buraya kadar öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarına yönelik daha önce yapılan bazı araştırmalar incelenmiştir. Bu araştırmalarda ortak nokta olarak; eğitimde öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin genel tutumlarının olumlu düzeyde olduğu fakat öğrencilerin tutumlarının çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterdiği görölmektedir. Sosyal bilgiler dersinin materyal ve farklı öğretim teknikleri kullanılarak etkili bir şekilde işlenmesinin, öğrencilerin bu derse yönelik tutumlarını olumlu olarak etkilediği görölmüştür. Ayrıca araştırmalarda, çevresel faktörler, öğrencilerin çalışma teknikleri, aile yapısı, özellikle de öğretmenlerin sosyal bilgiler dersine bakış açıları gibi faktörlerin öğrencilerin tutumları üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmalardan elde edilen ortak sonuçlar doğrultusunda, ilköğretimde sosyal bilgiler dersinin öneminin ve ileriki hayatta ne kadar gerekli olduğunun öğrencilere kavratılması gerektiği görüşü hâkimdir. Sosyal bilgiler öğretim programı en etkili biçimde işlenerek öğrencilerin bu dersi sevmeleri ve derse karşı olumlu tutum geliştirmeleri sağlanabilir. Bu konuda eğitimcilere büyük görevler düşmektedir.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, ölçme aracının hazırlanması, uygulanması, verilerin elde edilmesi ve verilerin analizi açıklanmıştır.

#### 3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarama modelindedir. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 1998: 77).

Bu araştırma, 2004–2005 öğretim yılı, Denizli ilindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmekte olan, 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, daha önce belirtilen amaçlar ve sınırlılıklar çerçevesinde var olan durumu ortaya koymayı amaçlayan betimsel türde bir araştırma niteliğindedir.

#### 3.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evreni, 2004–2005 eğitim öğretim yılında Denizli ilindeki 54 ilköğretim okulunda öğrenim gören 4. ve 5. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin sayısı 13.115'tir.

Araştırmanın örneklemini ise, Denizli ilindeki Raşit Özkardeş, Hürriyet, Cumhuriyet, Merkez, Dr. Necdet Durmuş, Dentaş ve Merkez Efendi İlköğretim Okullarının, 4.ve 5. sınıflarında öğrenim gören 370 öğrenci meydana getirmektedir.

Bu okulların seçiminde öncelikle, Milli Eğitim Müdürlüğü'nden okulların sosyo-ekonomik duruma göre dağılımlarına ait bilgi istenmiştir. Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından okullara ait böyle bir bilgi olmadığı ifade edilince, Denizli ilindeki tüm okulların genel listesi alınmış ve araştırmacı tarafından, buldukları semtlere göre random yöntemiyle yedi okul seçilmiştir. İl merkezinde ve il merkezinden uzakta bulunan ilköğretim okullarındaki öğrencilerin, sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarının farklı olabileceği düşünülerek, okullardan bir kısmı merkeze yakın diğer kısmı da merkezden uzak olarak seçilmiştir. Örneklem sayısının belirlenmesinde ise, Tablo 3.1 incelenmiş ve örneklemin kaç kişiden oluştuğu tespit edilmiştir. Araştırmanın örneklemini 186 tane 5. sınıf, 184 tane 4. sınıf öğrencisi olmak üzere toplam olarak 370 öğrenciden oluşmaktadır.

**Tablo 3.1. Evrenin sayısına göre örneklemini belirlemeye ilişkin tablo**

**(N:Evren, S:Örneklem)**

N	S	N	S	N	S	N	S	N	S
10	10	100	80	280	162	800	260	2800	348
15	14	110	86	290	165	850	265	3000	341
20	19	120	92	300	169	900	269	3500	346
25	24	130	97	320	175	950	274	4000	351
30	28	140	103	340	181	1000	278	4500	354
35	32	150	108	360	186	1100	285	5000	357
40	36	160	113	380	191	1200	291	6000	361
45	40	170	118	400	196	1300	297	7000	364
50	44	180	123	420	201	1400	302	8000	367
55	48	190	127	440	205	1500	306	9000	368
60	52	200	132	460	210	1600	310	10000	370
65	56	210	136	480	214	1700	313	15000	375
70	59	220	140	500	217	1800	317	20000	377
75	63	230	144	550	226	1900	320	30000	379
80	66	240	148	600	234	2000	322	40000	380
85	70	250	152	650	242	2200	327	50000	381
90	73	260	155	700	248	2400	331	75000	382
95	76	270	159	750	254	2600	335	100000	384

(Gay, 1996: 125).

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, okuduğu okul, ailenin eğitim düzeyi ve sosyal bilgiler dersinden aldıkları karne notlarına göre dağılımları aşağıdaki tablolarda verilmiştir;

**Tablo 3.2. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımları**

<b>Cinsiyet</b>	<b>Frekans (f)</b>	<b>Yüzde (%)</b>
Erkek	207	55,9
Kız	163	44,1
Toplam	370	100

Örnekleme giren öğrencilerin % 55,9'u erkek, % 44,1'i kızdır. Buna göre araştırmaya katılan erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

**Tablo 3.3. Öğrencilerin sınıf düzeyine göre dağılımları**

<b>Sınıf düzeyi</b>	<b>Frekans (f)</b>	<b>Yüzde (%)</b>
4. sınıf	184	49,7
5. sınıf	186	50,3
Toplam	370	100

Örnekleme giren öğrencilerin %49,7'si 4. sınıf, %50,3'ü 5. sınıf öğrencisi olup, öğrenci dağılımlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

**Tablo 3.4. Öğrencilerin devam ettikleri okullara göre dağılımları**

<b>Devam ettiği okul</b>	<b>Frekans (f)</b>	<b>Yüzde (%)</b>
Hürriyet İ.Ö.O.	58	15,7
Cumhuriyet İ.Ö.O.	41	11,1
Merkez İ.Ö.O.	61	16,5
R.Özkardeş İ.Ö.O.	50	13,5
Merkez E. İ.Ö.O	54	14,6
Dentaş İ.Ö.O.	61	16,5
D.N.Durmuş İ.Ö.O.	45	12,2
Toplam	370	100

Örnekleme giren öğrencilerin, % 13,5'u Raşit Özkardeşler İlköğretim Okulunda, % 11,1'i Cumhuriyet İlköğretim Okulunda, %15,7'si Hürriyet İlköğretim

Okulunda, %14,6'sı Merkez Efendi İlköğretim Okulunda, %16,5'u Dentaş İlköğretim Okulunda, %12,2'si Dr. Necdet Durmuş İlköğretim Okulunda, %16,5'u Merkez İlköğretim Okulu'nda okumaktadır. Örneklemeye giren okulların seçimi random yöntemiyle yapılmış, okullardaki öğrenci dağılımlarının farklı olduğu görülmüştür. Her okuldan rasgele 4. ve 5. sınıf olmak üzere iki sınıf seçilmiştir.

**Tablo 3.5. Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyine göre dağılımları**

Eğitim düzeyi Ebeveyn	Okur yazar değil		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Yüksek okul Mezunu	
	5	1,4	200	54,1	59	15,9	63	17,0	43	11,6
Anne	5	1,4	200	54,1	59	15,9	63	17,0	43	11,6
Baba	2	0,5	146	39,5	83	22,4	88	23,8	51	11,8

Örneklemeye giren öğrencilerin anne ve babalarının büyük çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca babaların eğitim düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

**Tablo3.6. Öğrencilerin, öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre dağılımları**

Öğretmen cinsiyeti	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kadın	100	27
Erkek	270	73
Toplam	370	100

Örneklemeye giren öğrencilerin, öğretmenlerinin büyük bir oranının erkek olduğu görülmektedir.

**Tablo 3.7. Öğrencilerin birinci dönem sonundaki sosyal bilgiler karne notlarına göre dağılımları**

Karne notu	Frekans (f)	Yüzde (%)
1	9	2,4
2	7	1,9
3	72	19,5
4	142	38,4
5	140	37,8
TOPLAM	370	100



Tablo 3.7’de görüldüğü gibi örnekleme giren öğrencilerin % 2,4’ünün birinci dönem sosyal bilgiler karne notları ”Başarısız”, % 1,9’unun “Geçer”, % 19,5’unun “Orta”, % 38,4’ünün “İyi”, % 37,8’inin ”Pekiyi” olduğu ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik başarılarının göstergesi olan başarı notları incelendiğinde; öğrencilerin bu dersten genellikle 4 ve 5 aldıkları yani başarılı oldukları görülmektedir.

### 3.3. Ölçme Aracının Hazırlanması

Araştırmada ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla öğrencilere araştırmacılar tarafından geliştirilen tutum ölçeği uygulanmıştır.

Ölçeğin hazırlanmasında öncelikle ilköğretim 4. ve 5. sınıflarında öğrenim gören öğrencilerden rasgele seçilen 45 kişilik bir öğrenci grubuna sosyal bilgiler dersine ilişkin olumlu ve olumsuz düşüncelerinin neler olduğu sorulmuştur. Öğrencilerin yanıtları incelenmiş ve bu yanıtlar 38 madde haline dönüştürülmüştür. Hazırlanan bu ölçekle bir pilot çalışma yapıldıktan sonra, öğrencilerin yanıtlamakta sıkıntı yaşadıkları maddeler çıkarılmış ve uzman görüşleri de alınarak, ölçek son haliyle 22 maddelik bir tutum ölçeğine dönüştürülmüştür. Sosyal bilgiler tutum ölçeği iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm öğrencilerin kişisel bilgilerinden oluşmuştur. Bu bölümde öğrencilerden; cinsiyet, sınıf, anne ve babanın eğitim düzeyi, öğretmenin cinsiyeti, okulu ve birinci dönem sosyal bilgiler karne notuna ilişkin bilgiler istenmiştir. İkinci bölümde ise tutum ölçeği maddeleri bulunmaktadır. Ölçekte 10 tane olumlu, 12 tane olumsuz ifade içeren 22 madde bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği, öğrencilerin yaş grubunun küçük olması ve bu konuda uzmanların da hem fikir olması sonucunda 3’lü derecelendirme ölçeği ile puanlanmıştır. Öğrenciler her bir maddeye katılma derecelerini “Evet”, “Bilmiyorum”, “Hayır” seçeneklerinden birini işaretleyerek belirtmişlerdir. Bu nedenle olumlu ifadeli tutum cümleleri içeren maddeler puanlanırken, 3 2 1 şeklinde puanlanmış, olumsuz ifadeli tutum cümleleri içeren maddeler puanlanırken 1 2 3

şeklinde puanlanmıştır. Öğrencilerin en yüksek beklenti puanı 66, en düşük beklenti puanı 22 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin ölçme aracı maddelerine verdikleri yanıtların sınıflandırılması için önce dağılım aralığı hesaplanmıştır. Dağılım aralığının hesaplanması amacıyla, Dağılım aralığı = En büyük değer - En küçük değer / Derece sayısı formülü kullanılmıştır (Sümbüloğlu,1993: 9). Üç dereceli bir envanter kullanıldığından, Dağılım aralığı = 3 - 1/3 formülünden 0.66 olarak hesaplanmış ve bu eşitliğe göre aralık sınır değerleri Tablo 3.8’de verilmiştir.

**Tablo 3.8. İlköğretim sosyal bilgiler dersi tutum ölçeğinde maddelere katılma derecelerine ilişkin aralık değerlerinin sınırları**

<b>Katılma derecesi</b>	<b>Sınırlar</b>
Hayır	1,00–1,65
Kararsız	1,66–2,35
Evet	2,36–3,00

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri değerlendirilmiş, ölçek üzerinde yapılan güvenilirlik analizinde iç tutarlılığa bakılmış ve ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı .9466 olarak bulunmuştur. Faktör analizi yapılmadan önce, verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testi ile test edilmiştir (Kaya, 2005: 224).

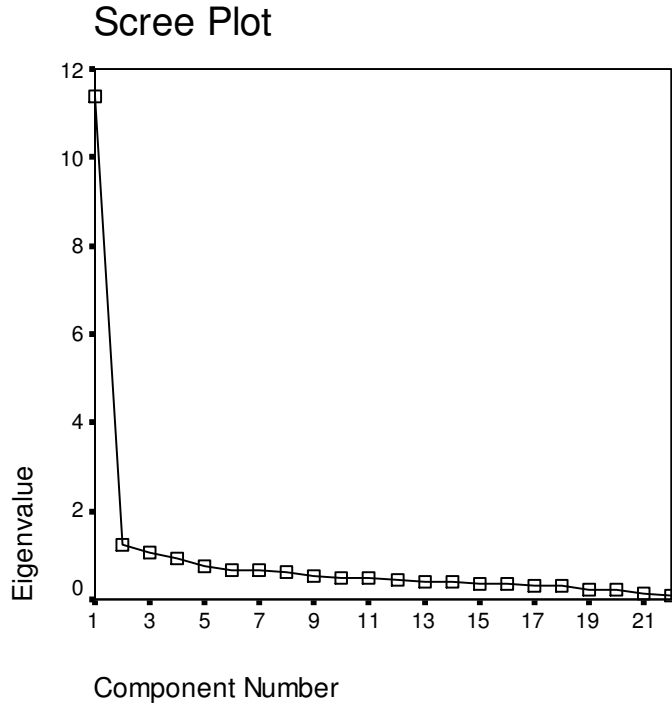
22 maddenin faktör analizi için KMO değeri .96 olarak bulunmuştur. Veriler üzerinde faktör analizi yapılabilmesi için minimum KMO değeri .60 olarak görülmektedir. Bu durum verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Öte yandan yine Bartlett testi sonucu [5423.435 (p<0.001)] olarak bulunmuştur. Gerek KMO gerekse Bartlett testi sonuçları bu veriler üzerinden faktör analizi yapılabileceğini ortaya koymuştur. Buna göre ölçekte yer alan maddelere ait özdeğerler Tablo 3.9’da verilmiştir.

Tablo 3.9. Ölçekte yer alan maddelere ait özdeğerler

Madde no	Başlangıç Özdeğerleri		
	Toplam	% Varyans	Kümülatif %
Madde 1	11,177	50,804	50,804
Madde 2	1,186	5,392	56,196
Madde 3	1,050	4,773	60,970
Madde 4	,927	4,212	65,182
Madde 5	,821	3,731	68,913
Madde 6	,734	3,337	72,250
Madde 7	,650	2,956	75,206
Madde 8	,640	2,907	78,114
Madde 9	,549	2,495	80,608
Madde 10	,498	2,265	82,873
Madde 11	,472	2,148	85,021
Madde 12	,445	2,022	87,042
Madde 13	,422	1,919	88,962
Madde 14	,398	1,808	90,769
Madde 15	,371	1,688	92,458
Madde 16	,350	1,591	94,049
Madde 17	,325	1,476	95,525
Madde 18	,293	1,331	96,856
Madde 19	,236	1,074	97,929
Madde 20	,201	,913	98,842
Madde 21	,129	,586	99,429
Madde 22	,126	,571	100,000

Ölçekte yer alan maddelere ait özdeğerler şekil 1.3’de verilmiştir.

Şekil 1.3. Ölçekte yer alan maddelere ait özdeğerler



4. ve 5. sınıflar için yapılan faktör analizi sonucunda, birinci maddeye ait faktör yükü onu izleyen ikinci maddenin faktör yükünün iki katından fazladır. Bu durum, ölçme aracının tek boyutlu olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ölçekte yer alan maddelere ait faktör yükleri de Tablo 3.10’da verilmiştir.

Tablo 3.10. Ölçekte yer alan maddelere ait faktör yükleri

	Faktör yükü		
	1	2	3
Madde 1	,909	,062	-,183
Madde 2	,855	,016	-,095
Madde 3	,713	-,117	-,106
Madde 4	,793	,106	-,210
Madde 5	,833	,019	-,075
Madde 6	,672	-,084	,076
Madde 7	,831	-,037	-,040
Madde 8	,811	,042	,074
Madde 9	,703	-,229	,184

**Tablo 3.10. ( Devam) Ölçekte yer alan maddelere ait faktör yükleri**

Madde 10	,717	,010	-,241
Madde 11	,252	,455	,428
Madde 12	,695	,091	-,014
Madde 13	,718	-,124	-,052
Madde 14	,669	,107	,230
Madde 15	,563	-,472	,333
Madde 16	,770	-,099	,043
Madde 17	,335	-,484	,470
Madde 18	,772	-,076	-,140
Madde 19	,814	,099	-,106
Madde 20	,535	,430	,108
Madde 21	,375	,426	,459
Madde 22	,874	,060	-,126

**Tablo 3.11. Geliştirilen ölçeğin güvenirlik katsayısı**

	Tutum
Öğrenci sayısı	370
Madde sayısı	22
Alpha	.94

**Tablo 3.12. Geliştirilen ölçeğin geçerlik katsayısı**

KMO testi sonucu	.962
Bartlett testi sonucu	5423,435
d.f.	231
P değeri	.000

### 3.4. Verilerin Elde Edilmesi

Ölçme aracının hazırlanmasının ardından, belirlenen okullarda tutum ölçeği uygulanarak veriler elde edilmiştir. Hazırlanan veri toplama aracı 16–30 Mayıs tarihleri arasında, 7 ilköğretim okulunda 465 öğrenciye uygulanmıştır. Veriler incelendikten sonra, öğrencilerin gerekli özeni göstermeden, ölçekleri sağlıklı olarak

yanıtlamamaları, ölçek maddelerini yanlış işaretlemeleri, kişisel bilgileri eksik doldurmaları sebepleriyle, verilerin sayısı 370'e indirilmiştir. 207 tane erkek, 163 tane kız öğrenci olmak üzere toplam 370 öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır. Öğrencilerden 184 tanesi 4. sınıf, 186 tanesi 5. sınıftır. Kullanılan veri toplama aracı, örnekleme giren ilköğretim okullarına araştırmacı tarafından ulaştırılmıştır. Tutum ölçeği hakkında 10–15 dakika gerekli açıklama yapılmış ve uygulama sırasında bir ders saati boyunca öğrencilere rehberlik edilmiştir.

Araştırmada öğrencilere uygulanan tutum ölçeği toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Öğrenciler önce 9 maddeden oluşan kişisel bilgi sorularını yanıtlamış, daha sonra tutum ölçeğini yanıtlamışlardır. Olumlu ve olumsuz köklü maddelerden oluşan tutum ölçeğinde kendilerine uygun olan seçeneği işaretlemişlerdir. 15 günlük uygulama süresinde toplam 7 okulda, 14 sınıfa tutum ölçeği uygulanmış, elde edilen veriler Likert tipi 3'lü tutum ölçeğine göre puanlama yapılarak yorumlanmıştır.

### **3.5. Verilerin Analizi**

Veri toplama aracıyla elde edilen verilerin analizi SPSS 11.5 for Windows (Statistical Package for Social Science) programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla betimsel istatistik tekniklerine başvurulmuştur. Öğrencilerin derse ilişkin tutumları ile belirlenen değişkenler arasında ilişki olup olmadığına bakılmıştır.

İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının; cinsiyete, sınıf düzeyine, annenin ve babanın eğitim düzeyine, öğretmenin cinsiyetine, okuduğu okula, birinci dönem sonundaki karne notuna göre anlamlı bir farklılığın olup olmadığını tespit ederken t testi, Anova ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Bu işlemlerin sonunda elde edilen bulgular, anlaşılabilirliği sağlamak amacıyla oluşturulan tablolarda 0,05 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### BULGULAR VE YORUM

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını belirlemektir. Bu bölümde örnekleme giren ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğine verdikleri cevaplar doğrultusunda alt problemlere ve bunların ışığında problem cümlesine cevap bulmaya çalışılmıştır.

**Birinci Alt Problem:** Birinci alt problem olan “İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları hangi düzeydedir?” sorusuna ilişkin sonuç elde edebilmek için öğrencilerin tutum ölçeğine verdikleri cevapların ortalamalarının ortalamaları hesaplanmış, standart sapma ve katılma düzeyi belirlenerek sonuçlar Tablo 4.1’de verilmiştir.

**Tablo- 4.1. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin genel tutumlarının düzeyi**

Ölçekteki toplam madde sayısı	X	Ortalamaların ortalaması	Düzye
22	57,11	2,59	Evet

Tablo 4.1. incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarının genel olarak “evet” düzeyinde yer aldığını görmekteyiz. Buradan yola çıkarak öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik olumlu tutum geliştirdiklerini söylemek mümkündür.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının neler olduğunu bulmak amacıyla ise; ölçekte yer alan her bir maddeye verdikleri yanıtların

ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış, katılma düzeyleri belirlenerek sonuçlar Tablo 4.2’de verilmiştir.

**Tablo 4.2. İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları**

Sıra no	TUTUM MADDELERİ	KATILMA DERECEŚİ		
		X	Ss	Düzyey
1	<b>M.20.</b> Sosyal Bilgiler dersi öğrenmemiz gereken bir derstir.	2,84	0,46	Evet
2	<b>M.4.</b> Sosyal Bilgiler dersinden nefret ediyorum.	2,80	0,54	Evet
3	<b>M.1.</b> Sosyal Bilgiler dersini seviyorum.	2,74	0,63	Evet
4	<b>M.2.</b> Sosyal bilgiler dersi zevkli bir derstir.	2,73	0,62	Evet
5	<b>M.10.</b> Sosyal Bilgiler dersi olmasa okul daha zevkli olur.	2,70	0,62	Evet
6	<b>M.22.</b> Sosyal Bilgiler dersine isteyerek katılıyorum.	2,70	0,66	Evet
7	<b>M.19.</b> Sosyal Bilgiler dersine isteyerek katılmıyorum.	2,69	0,67	Evet
8	<b>M.18.</b> Sosyal Bilgiler dersi en çok sıkıldığım derstir.	2,69	0,65	Evet
9	<b>M.14.</b> Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiğim bilgilerin bana yararı olacağına inandığım için bu dersi çalışıyorum.	2,68	0,66	Evet
10	<b>M.12.</b> Zorunlu olmasam sosyal bilgiler dersine çalışmam.	2,66	0,68	Evet
11	<b>M.5.</b> Sosyal bilgiler dersi isteyerek çalıştığım bir derstir.	2,65	0,67	Evet
12	<b>M.8.</b> Sosyal bilgiler dersine etkin olarak katılmaktan zevk alırım.	2,64	0,69	Evet
13	<b>M.7.</b> Sosyal bilgiler dersini çalışırken canım sıkılır.	2,62	0,74	Evet
14	<b>M.13.</b> Sosyal Bilgiler dersinde zaman geçmek bilmez.	2,61	0,70	Evet
15	<b>M.16.</b> Sosyal bilgiler dersi eğlenceli bir derstir.	2,59	0,73	Evet
16	<b>M.3.</b> Sosyal bilgiler dersi programdan kaldırılırsa üzülürüm.	2,59	0,73	Evet
17	<b>M.21.</b> Sosyal Bilgiler dersinde edindiğim bilgilerin bana yararı olacağına inanmıyorum.	2,58	0,76	Evet
18	<b>M.6.</b> Sosyal bilgiler dersi bence zor bir derstir.	2,55	0,77	Evet
19	<b>M.11.</b> Sosyal bilgiler dersinde konuşmak istemiyorum.	2,49	0,81	Evet
20	<b>M.9.</b> Sosyal bilgiler dersini dört gözle beklerim.	2,35	0,87	Kararsız
21	<b>M.15.</b> Mümkün olsa sürekli sosyal bilgiler dersine çalışırım.	2,14	0,89	Kararsız
22	<b>M.17.</b> Sosyal Bilgiler dersini diğer derslere göre daha çok severek çalışırım.	1,97	0,88	Kararsız



22 maddeden oluşan tutum ölçeğinde öğrencilerin 3 maddeye “kararsızım”, 19 maddeye de “evet” düzeyinde yanıt verdikleri görülmektedir. Sadece bazı önermelerde kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin en çok, tabloda en yüksek ortalamaya sahip olan (2,84) 20. maddeye ”Sosyal bilgiler dersi öğrenmemiz gereken bir derstir.” evet dedikleri, katıldıkları görülmektedir. Öğrencilerin çoğu sosyal bilgiler dersini öğrenmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Bu durumun olumlu bir tutum gösterdiğini söylemek mümkündür. Ayrıca bu maddeden sonra ortalaması yüksek olan madde 4. ve 1. maddelerdir. “Sosyal Bilgiler dersini seviyorum” maddesine öğrencilerin çoğu evet, “Sosyal bilgiler dersinden nefret ediyorum” maddesine de çoğu hayır diyerek bu dersi sevdiklerini belirtmişlerdir. Yani öğrenciler sosyal bilgiler dersinin eğitimdeki yeri ve önemini kavradıklarını, bu dersin gerekliliğine inandıklarını ve bu dersi sevdiklerini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin “kararsızım” düzeyinde katıldıkları maddeler içerisinde en yüksek ortalamaya sahip olan madde “Sosyal Bilgiler dersini dört gözle beklerim” maddesidir. Demek ki öğrenciler sosyal bilgiler dersine büyük bir istekle mi yoksa mecbur oldukları için mi katıldıklarının bilincine varamamışlar. “Sosyal Bilgiler dersini diğer derslere göre daha çok severek çalışırım” ve “Mümkün olsa sürekli sosyal bilgiler dersine çalışırım” maddelerinde de kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Bu maddelerden öğrencilerin sosyal bilgiler dersini düzenli olarak ve diğer derslere oranla daha çok çalışmalarını konularında kendilerine tam olarak güvenmediklerini, kararsız kaldıklarını söyleyebiliriz.

Birinci alt problemde öğrencilerin tutum ölçeğine verdikleri olumlu ve olumsuz yanıtların analizleri yapılırken, ölçekte yer alan olumsuz maddelere verilen cevapların (sayısal değerlerin) analizinde veri girişi, maddelerin numarası ters çevrilerek yapıldığından olumsuz yapıdaki maddeler olumlu yapıya dönüştürülmüştür. Dolayısıyla, ölçekte olumlu ve olumsuz görünen maddelerin aritmetik ortalamaları birbirine yakın çıkabilmektedir.

**İkinci Alt Problem:** İkinci alt problem olan “İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları cinsiyet değişkenine göre farklılık gösteriyor mu?” sorusuna ilişkin sonuç elde edebilmek için cinsiyet ve tutum puanları arasında t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları Tablo 4.3.’de verilmiştir.

**Tablo 4.3. Öğrencilerin tutum puanlarının cinsiyete göre t- testi sonuçları**

Cinsiyet	N	X	S.s	S.df	t	p
Kız	163	56,8528	10,64	368	0,413	0,680
Erkek	207	57,3188	10,63	343,282		

**p > .05**

Tablo 4.3. incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemektedir. Yani kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin derse ilişkin tutumları arasında bir farklılık yoktur.

**Üçüncü Alt Problem:** Üçüncü alt problem olan “İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları sınıf düzeylerine göre (4. ve 5. sınıf) farklılık gösteriyor mu?” sorusuna ilişkin sonuç elde edebilmek için öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum puanları ortalamasının sınıflara göre dağılımları incelenmiştir. Bu da Tablo 4.4’de görülmektedir.

**Tablo 4.4. Öğrencilerin tutum puanlarının sınıflara göre dağılımlarına ilişkin t-testi sonuçları**

Sınıf düzeyi	N	X	S.s.	Df.	t	p
4.sınıf	184	58,3370	8,85805	368	2,187	0,029
5.sınıf	186	55,9032	12,25986	336,922		

**p<.05**

Tablo 4.4’de sınıf düzeyi açısından öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarında  $p<.05$  düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Öğrencilerin ortalamalarına bakıldığında 4. sınıf öğrencilerinin tutum puanlarının ortalamasının 58,3370 olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. 4. sınıftaki aritmetik tutum puanı ortalamasının 5. sınıfta düşmesinin nedeni bu sınıfta öğrencilerin daha çok transfer ve somutlaştırma olanağı bulabildikleri konuların yerini yoğun tarih bilgilerinden oluşan soyut konuların alması olabilir.

Öğrencilerin hayat bilgisi dersinden sonra 4. sınıfta sosyal bilgiler dersinin yeni bir ders olması, öğrencilerin bu derse ilgi ve merak duymaları, tutum puanlarının yüksek olmasında etkili olabilir. Ayrıca 4. sınıf sosyal bilgiler dersi ünitelerinin 5. sınıf ünitelerine göre daha somut ve anlaşılır olması, 5. sınıf ünitelerinin genellikle tarih ağırlıklı olmasının, 4. sınıf öğrencilerinin tutumlarının yüksek olmasında etkili olabileceği söylenebilir. Bu dönem öğrencilerinin gelişim özellikleri dikkate alındığında, 4. sınıf sosyal bilgiler konularının 4. sınıf öğrencileri açısından daha zevkli olabileceği düşünülebilir.

**Dördüncü Alt Problem:** Dördüncü alt problem olan “ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları öğrencilerin birinci dönem sonundaki karne notlarına göre farklılık gösteriyor mu?” sorusuna ilişkin sonuç elde edebilmek için öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum puanları ortalamasının öğrencilerin bu dersten aldıkları notlara göre dağılımları incelenmiş ve Tablo 4.5’de verilmiştir.

**Tablo 4.5. Öğrencilerin tutum puanlarının başarı notlarına göre dağılımları**

Not	N	X	S.s.	Std. Hata
1	9	45,8889	16,5336	5,5112
2	7	46,8571	16,2319	6,1351
3	72	53,6806	13,5103	1,5922
4	142	58,2817	9,4639	0,7941
5	140	58,9286	8,4748	0,7162
<b>Toplam</b>	370			

Tabloda görüldüğü gibi öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları bu dersten aldıkları notlara göre farklılık göstermektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun sosyal bilgiler dersinden başarılı notlar aldıkları görülmektedir.

Bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için tek faktörlü varyans analizi (One Way ANOVA) yapılmıştır. Tablo 4.6’da sonuçları verilmiştir.

**Tablo 4.6. Öğrencilerin tutum puanlarının başarı notuna göre ANOVA sonuçları**

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	P Değeri
Gruplar arası	33,73816	4	843,454	7,826	0,000
Gruplar içi	39339,417	365	107,779		
Toplam	42713,232	369			

**p<.05**

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi varyans analizi sonucu elde edilen p değeri 0,05 düzeyinde anlamlıdır. Yani ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları, öğrencilerin birinci dönem sonundaki karne notlarına göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için, Scheffe testi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.7’de verilmiştir.

**Tablo 4.7. Öğrencilerin tutum puanlarının başarı notlarına göre farklılığı için Scheffe Testi sonuçları**

Karne notu	1	2	3	4	5
1					
2	P=0,90				
3	P=0,11	P=0,21			
4	P=0,00*	P=0,003*	P=0,004*		
5	P=0,00*	P=0,001*	P=0,001*	P=0,54	

Scheffe testi sonuçlarına göre sosyal bilgiler notu 1, 2, 3 olan öğrencilerle 4 ve 5 olan öğrencilerin tutumları arasında anlamlı bir fark olup, sosyal bilgiler notu 4 olan öğrencilerle 5 olan öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu dersten 4 ve 5 alan öğrencilerin tutumları daha olumludur. Burada, sosyal bilgiler dersinden alınan not ile öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları arasında

doğrusal bir orantı olduğundan söz edilebilir. Yani sosyal bilgiler notu arttıkça öğrencilerin tutumlarının olumluya, düştükçe olumsuzla doğru gittiği söylenebilir.

**Beşinci Alt Problem:** Beşinci alt problem olan “Ailelerin eğitim düzeyi ile öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları arasında ilişki var mıdır?” sorusuna ilişkin sonuç elde edebilmek için öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutum puanları ortalamasının öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyine göre istatistiksel dağılımları incelenmiştir. Bu da Tablo 4.8’de görülmektedir.

**Tablo 4.8. Öğrencilerin tutum puanlarının annenin eğitim düzeyine göre dağılımı**

<b>Annenin eğitim düzeyi</b>	<b>N</b>	<b>X</b>	<b>Std. Sapma</b>	<b>Std. Er.</b>
1-Okur-yazar değil	5	61,0000	4,8476	2,1679
2-İlkokul mezunu	200	58,3600	9,6293	0,6809
3-Ortaokul mezunu	59	55,5254	12,1106	1,5766
4-Lise mezunu	63	56,3651	11,0545	1,3927
5.Yüksek okul mezunu	43	54,1395	13,0321	1,9873
<b>TOPLAM</b>	<b>370</b>			

Öğrencilerin tutum puanları ortalamaları, annenin eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için tek faktörlü varyans analizi (One Way Anova) yapılmıştır. Varyans analizine ilişkin sonuçları Tablo 4.9’da görülmektedir.

**Tablo 4.9. Öğrencilerin tutum puanları ortalamasının annenin eğitim düzeyine göre Anova sonuçları**

<b>Varyans Kaynağı</b>	<b>Kareler toplamı</b>	<b>Serbestlik Derecesi</b>	<b>Kareler Ortalaması</b>	<b>F değeri</b>	<b>P değeri</b>
Gruplar arası	950,675	4	237,669	2,077	0,083
Gruplar içi	41762,558	365	114,418		
Toplam	42713,232	369			

**p>.05**

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi varyans analizi sonucu elde edilen p değeri 0,083 bulunmuştur. Elde edilen p değeri  $p>0,05$  düzeyinde anlamlı değildir. Yani öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları ile annelerinin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

**Tablo 4.10. Öğrencilerin tutum puanlarının babanın eğitim düzeyine göre dağılımı**

Babanın eğitim düzeyi	N	X	S.s	Std. eror
1-Okuryazar değil	2	58,5000	7,7781	5,5000
2-İlkokul mezunu	146	57,9589	10,5770	0,8753
3-Ortaokul mezunu	83	57,4699	10,9146	1,19804
4-Lise mezunu	88	57,0568	9,4945	1,01212
5-Yüksek okul mezunu	51	54,1569	12,8489	1,7992
TOPLAM	370			

Tablo 4.10’da görüldüğü gibi, öğrencilerin tutum puanlarının babanın eğitim düzeyine göre dağılımında ortalamalar arasında pek farklılık görülmemektedir.

Öğrencilerin tutum puanlarının babanın eğitim düzeyine göre ANOVA sonuçları Tablo 4.11’de verilmiştir.

**Tablo 4.11. Öğrencilerin tutum puanlarının babanın eğitim düzeyine göre ANOVA sonuçları**

Varyans Kaynağı	Kareler toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F değeri	P değeri
Gruplar arası	564,843	4	141,211	1,223	0,301
Gruplar içi	42148,389	365	115,475		
Toplam	42713,232	369			

**$p>.05$**

Tabloda görüldüğü gibi varyans analizi sonucu elde edilen p değeri 0,301 bulunmuştur. Elde edilen p değeri 0,05 düzeyinde anlamsızdır. Yani babanın eğitim düzeyi ile öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

**Altıncı Alt Problem:** Altıncı alt problem olan “İlköğretim öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları öğrenim gördükleri okullara göre farklılık gösteriyor mu?” sorusuna ilişkin sonuç elde edebilmek için sosyal bilgiler dersine yönelik tutum puanları ortalamasının öğrencilerin okudukları ilköğretim okullarına göre istatistiksel dağılımları incelenmiştir. Bu da Tablo 4.12’de verilmiştir.

**Tablo 4.12. Öğrencilerin tutum puanlarının okudukları ilköğretim okullarına göre dağılımları**

<b>Öğrencilerin Okuduğu İ.Ö.O.</b>	<b>N</b>	<b>X</b>	<b>Std. Sap.</b>	<b>Std. Hata</b>
Raşit Özkardeş İ.Ö.O.	50	51,9200	13,6937	1,9365
Cumhuriyet İ.Ö.O.	41	56,4390	10,2264	1,5971
Hürriyet İ.Ö.O.	58	52,6379	12,5302	1,6453
Merkez İ.Ö.O.	61	59,1473	8,6189	1,1035
Merkez Efendi İ.Ö.O.	54	58,6666	8,8762	1,2079
Dentaş İ.Ö.O.	61	61,8197	6,6646	0,8533
Dr. Necdet Durmuş İ.Ö.O.	45	59,000	10,8250	1,6137
TOPLAM	370			

Tablo 4.12’de görüldüğü gibi öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları okudukları ilköğretim okullarına göre farklılık göstermektedir. İl merkezinden uzakta olan Dentaş ve Dr. Necdet Durmuş İlköğretim Okullarının tutum puanı ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Diğer okulların ortalamalarının genellikle birbirine yakın olduğu görülmektedir. Okullar arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için tek faktörlü varyans analizi (One Way Anova) yapılmıştır. Varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 4.13’de verilmiştir.

**Tablo 4.13. Öğrencilerin tutum puanlarının okudukları ilköğretim okullarına göre ANOVA sonuçları**

<b>Varyans Kaynağı</b>	<b>Kareler Toplamı</b>	<b>Serbestlik Derecesi</b>	<b>Kareler ortalaması</b>	<b>F değeri</b>	<b>P değeri</b>
Gruplar arası	4322,570	6	720,428	6,812	.000
Gruplar içi	38390,663	363	105,759		
TOPLAM	42713,232	369			

**p<.05**

Çizelge 4.13’de görüldüğü gibi varyans analizi sonucu elde edilen p değeri .000 bulunmuştur. Elde edilen p değeri  $p < 0,05$  düzeyinde anlamlıdır. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının, hangi okullara göre farklılık gösterdiğini anlayabilmek için Scheffe testi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.14’de verilmiştir.

**Tablo 4.14. Öğrencilerin tutum puanlarının okullara göre farklılığı için Scheffe Testi sonuçları**

Okullar	Raşit Özkardeş	Cumhuriyet	Hürriyet	Merkez	Merkez Efendi	Dentaş	Dr. Necdet
R.Özkardeş							
Cumhuriyet	P=0,08						
Hürriyet	P=0,77	P=0,11					
Merkez	P=0,001*	P=0,10	P=0,001*				
Merkez Efendi	P=0,003*	P=0,25	P=0,004*	P=0,73			
Dentaş	P=0,000*	P=0,002*	P=0,000*	P=0,02*	P=0,02*		
Dr. Necdet D.	P=0,02*	P=0,45	P=0,02*	P=0,63	P=0,84	P=0,05	

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları okudukları ilköğretim okullarına göre farklılık göstermektedir. Scheffe testinin sonuçlarına göre; Raşit Özkardeş ve Hürriyet İlköğretim okullarında okuyan öğrencilerin tutumları ile Merkez, Merkez Efendi, Dentaş ve Dr. Necdet Durmuş İlköğretim Okullarında okuyan öğrencilerin tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Merkeze uzak olan Dr. Necdet Durmuş ve Dentaş İlköğretim Okullarındaki öğrencilerin tutumları daha olumludur. Ayrıca Dentaş İlköğretim Okulunda okuyan öğrencilerin tutumları ile diğer okulların tümündeki öğrencilerin tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. En yüksek tutuma sahip öğrenciler Dentaş İlköğretim Okulunda okuyan öğrencilerdir.

Tutum ölçeğinin yanıtlarına ve sınıflardaki gözlemlerime dayanarak merkez okullardaki öğrencilerin, sayısal derslere karşı daha ilgili oldukları söylenebilir. Bu okullarda, öğrencilerin ileride katılacakları sınavlara hazırlanmaları açısından, Türkçe, Fen bilgisi ve Matematik derslerine daha çok önem verilmesi öğrencilerin tutumlarında etkili olabilir. Merkeze uzak okullardaki öğrencilerin sosyal bilgiler



dersini daha çok sevdikleri ve bu derse yönelik daha olumlu tutuma sahip oldukları sonucu ortaya çıkmıştır.

**Yedinci Alt Problem:** Yedinci alt problem olan “İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları öğretmenlerinin cinsiyetine göre farklılık gösteriyor mu?” sorusuna ilişkin sonuç elde edebilmek için öğretmen cinsiyeti ve tutum puanları arasında t-testi yapılmıştır. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarının öğretmenlerinin cinsiyetine göre t-testi sonuçları Tablo 4.15’de verilmiştir.

**Tablo 4.15. Öğrencilerin tutum puanlarının öğretmen cinsiyetine göre t- testi sonuçları**

Öğretmenin Cinsiyeti	N	X	S.s	S.df	t	p
Kadın	100	59,300	8,9730	368	2,394	0,017
Erkek	270	56,303	11,2569	220,482		

**p<.05**

Tablo 4.15’de görüldüğü gibi örneklem grubunda öğretmeni bayan olan öğrencilerin sosyal bilgiler tutum puanı ortalaması 59,300, standart sapması 8,9730; öğretmeni erkek olan öğrencilerin sosyal bilgiler tutum puanı ortalaması 56,303, standart sapması 11,256 olarak hesaplanmış ve öğretmenin cinsiyeti açısından öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarında  $p<0,05$  düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Öğretmeni bayan olan öğrencilerin, tutum puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Burada, öğrencilerin bayan öğretmenlerle daha iyi iletişim kurdukları, bayan öğretmenleri daha çok sevdikleri için öğretim ortamında daha rahat oldukları ve derse yönelik tutumlarının da olumlu olduğu düşünülebilir. Öğretmenlerin derse yönelik tutumlarının ve öğrencilere o dersi sevdirmelerinin, öğrencilerin de tutumunu etkileyeceği düşünüldüğünde, öğretmenini model alan öğrencilerin derste öğretmenlerinden etkilendikleri için tutumlarının da buna göre değişebileceği söylenebilir.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Gerek literatür bilgileri gerekse bu araştırmanın sonunda elde edilen bulgular sosyal bilgiler dersine yönelik öğrenci tutumlarının bazı değişkenlere göre farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu bölümde, dördüncü bölümde açıklanan bulgulara ve yorumlara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara, sonuçlarla ilgili tartışmalara ve sonuçlar doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

### Sonuçlar

Bu araştırma ilköğretim öğrencilerinin (4. ve 5. sınıf) sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

1. Araştırma ile elde edilen veriler analiz edildiğinde sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumların genel olarak “evet” düzeyinde yer aldığı görülmektedir. Buradan yola çıkarak öğrencilerin çoğunun bu derse yönelik olarak olumlu tutum geliştirdiklerini söyleyebiliriz.

Öğrencilerin kendi algılarına göre sosyal bilgiler dersine ilişkin sahip oldukları tutumlar şöyle sıralanabilir;

- Öğrenciler öncelikle sosyal bilgiler dersini öğrenmeleri gerektiğine inanmaktadırlar.
- Öğrenciler, sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri bilgilerin onlara yararlı olduğunu/olacağını düşünmektedirler.
- Sosyal bilgiler dersini sevdiklerini ve bu derse isteyerek katıldıklarını ifade etmektedirler.
- Öğrenciler, sosyal bilgiler dersine planlı ve düzenli olarak çalışma, bu dersi dört gözle bekleme ve diğer derslere göre daha çok severek istekli olarak çalışma konularında kendilerine güvenmediklerini belirterek kararsız kalmışlardır. Öğrencilerin kararsız kaldıkları maddelerden yola

çıkarak, öğrencilerin sosyal bilgiler dersini sevdiğini, bu dersin gerekliliğini ve önemini kavradıkları fakat görev ve sorumluluklarını eyleme dönüştürmekte kararsız kaldıkları söylenebilir.

2. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarında cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Pesen ve diğerleri(2000), Chui ve Henry (1990) ve Steven (1997) de yaptıkları araştırmalarda cinsiyet değişkeninin etkisiz olduğunu söylemişlerdir.
3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin tutumları arasında sınıf düzeyine göre 0,01 düzeyinde anlamlı bir farklılık görülmüştür. 4. sınıf öğrencilerinin tutum puanları daha yüksektir. Araştırma sonucu Rogers ve Long'un (1966) araştırma sonuçlarıyla uyum göstermektedir. Rogers ve Long, ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ünitelerine karşı düşüncelerini ölçen bir ölçme aracı geliştirip uygulamışlardır. Uygulama sonucunda sosyal bilgiler dersi 4. sınıf ünitelerinin öğrenciler tarafından daha ilgi çekici bulunduğu yargısına varılmıştır.
4. İlköğretim öğrencilerinin birinci dönem sosyal bilgiler karne notları ile sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersine ilişkin olumlu tutum geliştiren öğrencilerin derse ait başarılarının da yüksek olduğu sonucuna varılabilir.
5. Anne ve babanın eğitim düzeyi ile öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları arasında, anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.
6. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları okudukları ilköğretim okullarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. İl merkezindeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin tutum puanları, il merkezinden uzakta öğrenim gören öğrencilerin tutum puanlarından daha düşük düzeyde bulunmuştur.
7. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları ile öğretmenlerinin cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunmuş, öğretmeni bayan olan öğrencilerin bu derse yönelik tutum puanı ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen sonuçlar Segal (1985), Pesen ve diğeri, Öztürk, Baysal'ın çalışmalarıyla da uyum içersindedir.

## Öneriler

Birey, olumsuz tutum geliştirdiği objeye karşı ilgisiz kalır, onu sevmez, takdir etmez ve onunla uğraşmaz. Bu durum öğrencilerin derslere olan tutumları için de geçerlidir. Bu araştırma ile elde edilen sonuçlara göre sosyal bilgiler dersine yönelik olumlu tutumlara sahip olan öğrencilerin bu derste daha başarılı oldukları sonucuna varılabilir. Öğrencilerin genellikle olumlu tutumlara sahip oldukları ancak bazı konularda kararsız oldukları gözlenmiştir.

1. Araştırmada, öncelikle öğrencilerin kararsız kaldıkları konularda olumlu düşünceleri sağlanmalıdır. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersini dört gözle bekleme konusunda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler, sosyal bilgiler dersine bilinçli ve istekli olarak katılmaları konusunda desteklenmelidir. Bu konuda öğretmenlere ve ailelere önemli görevler düşmektedir. Özellikle öğretmen tarafından bu dersin önemi öğrencilere kavratılmalıdır.
2. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersini düzenli olarak ve severek çalışmaları konusunda ailelere önemli görevler düşmektedir. Aileler, çocuklarına sosyal bilgiler dersinin gereksiz ve önemsiz bir ders olarak görülmemesi konusunda yardımcı olmalıdırlar. Ayrıca bu konuda öğretmen, sosyal bilgiler dersini ilgi çekici ve zevkli bir hale getirerek, öğrencileri verilen ödevlerle sıkmadan, onların bu dersi sevmelerini ve planlı olarak çalışmalarını sağlamalıdır.
3. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarının olumlu olarak artması için, 5. sınıf ünitelerindeki soyut kavramların kazandırılmasında, ders işlerken güncel örneklerle dersin somutlaştırılması ve konuların bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa, yakından uzağa, kolaydan zora ilkesi ile verilerek aşamalılık ilkesinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Duyuşsal alan hedeflerini

gerçekleştirebilecek sınıf ortamı hazırlanmalı, dersi öğrenmenin ve hatırlamanın en fazla olduğu aktif öğrenme teknikleri kullanılarak ders sunulmalıdır.

4. Öğretmenler öğrencilerle iyi bir iletişim ortamı sağlamalı, onlara karşı yapıcı ve güven verici olmalıdır ki; öğrencilerin davranışları ve derse olan tutumları konusunda etkili olabilsinler.

İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları, çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Öğrencilerin olumlu ve olumsuz tutumlarının sebepleri, olumsuz tutumlarını ortadan kaldırıp, olumlu tutumlar kazandırmanın yolları konularında araştırma yapılabilir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları daha geniş sayıdaki öğrenci gruplarında araştırılabilir. Duyuşsal alanla ilgili bilgi toplamak için yapılan araştırmalarda tutum ölçeği yerine bireysel görüşme formu kullanılarak çalışmalar yürütülebilir. Duyuşsal alandaki tutumları ölçebilecek geçerliliği ve güvenilirliği yüksek test ve ölçekler geliştirilebilir. Üst düzey sosyo-ekonomik çevrede bulunan okul öğrencileri ile orta ve alt düzey sosyo-ekonomik çevrede bulunan okul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları araştırılabilir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarının, ailelerin eğitim düzeyi, öğrencilerin öğrenim gördükleri okulların farklılığı, öğretmenlerinin bayan ve erkek oluşu gibi değişkenler açısından belirlenmesi de ayrıca araştırma konusu olabilir.

## KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. (1987). *Öğrenci Davranışlarının Pekiştirilmesi ve Bazı İlkeler*, Eğitim ve Bilim Dergisi, Sayı: 6.
- Akgün, Ş. (1996 ). *Fen Bilgisi Öğretimi*, Giresun: Zirve Ofset, 1–1
- Akpınar, M., Ayvacı, H. Ş. *Milli Eğitim Dergisi*, Ankara: MEB Yayınlar Dairesi, Sayı: 158.
- Akyüz, Y. (1993). *Türk Eğitim Tarihi Başlangıçtan 1993'e*, İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.
- Altıntaş, S. (2003). *İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Düzeyleri*, Manisa.
- Barth J., Demirtaş A. (1997) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: YÖK Dünya Bankası.
- Bloom, B. S. (1995) *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*, Çev. Özçelik D. A., İstanbul, MEB Yayınları.
- Chiodo, J., Byford, J. (2004). *Do They Really Dislike Social Studies? A Study of Middle School and High School Students?* Journal of Social Studies Research, V. 28, n1, p. 16–26.
- Çelenk, S. ve Diğ. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Çelik, V. (2003). *Sınıf yönetimi*, Ankara: Nobel yayınları.
- Demirel, Ö., Ün, K. (1987). *Eğitim Terimleri*, Ankara.
- Deveci, H. (2002). *Sosyal Bilgiler Dersinde Probleme Dayalı Öğrenme Öğrencilerin Dersine İlişkin Tutumlarına, Akademik Başarılarına ve Hatırlama Düzeylerine Etkisi*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Erden, M. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Alkım Yayınevi.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Ankara: Alkım Yayınevi.
- Gay L. R. (1996). *Educational Research*, Florida: Prentice Hall.
- Günden, S. (1995). *Sosyal Bilgiler Öğretimine Genel Bir Bakış, İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları*, TED Yayınları, Ankara.

Güven, B. (2003). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Alan Bağımlılık-Alan Bağımsızlık Bilişsel Stil Boyutlarına Uygun Olarak Hazırlanan Öğretim Etkinliklerinin Akademik Başarı ve Tutumlar Üzerindeki Etkisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2003.

Harrison, D. (2002) *Motivating Students To Have Postive Attitudes*.

Jean, P. (1999) *Çocukta Zihinsel Gelişim*, Çev. Hüsen Portakal, İstanbul: Cem Yayınevi.

Jesse, P. (1998) *Student Teams Achievement Divisions (STAD) in a Twelfth Grade Classroom: Effect on Student Achievement and Attitude*, Journal of Social Studies Research, by Armstrong.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2004 ). *Yeni İnsan ve İnsanlar*, İstanbul: Evrim Yayınları.

Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Sanem Yayıncılık.

Kaya, A. (2005). “Çocuklar İçin Yalnızlık Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması”, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Sayı:19, sf: 220–237.

Kincheloe, Joe, L. (1991). *Getting Beyond The Facts*, New york, Peter Lang Publishing, Inc.

Kocaoluk, M. Ş. (2003). *İlköğretim Okulu Programı*, İstanbul: Kocaoluk Yayınevi.

Köken, N. (1995). *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.

*Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*, Cilt: 61, Sayı: 2487, Milli Eğitim Yayınları, Nisan 1998.

Nas, R. (2000). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Bursa: Ezgi Yayınları.

Oğuzkan, A. F. (1993). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Olçum, Y. (2000). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Bellek Destekleyicilerin Erişi ve Kalıcılığa Etkisi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Özçelik, D. A. (1998) *Ölçme ve Değerlendirme*, ÖSYM Yayınları.

Özkal, N. (2001). *Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi*, Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt: 27.

- Öztürk, C. (1998). *Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumu*, PAÜ Dergisi, Sayı: 7.
- Öztürk C., Dursun D. (2004). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pagem A Yayıncılık.
- Pesen, C., vd, (2000). *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Matematik Dersine Karşı Tutumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Eğitim Araştırmaları, Ankara: Anı Yayıncılık, Ekim, 2000.
- Piaget, J. (1999). *Çocukta Zihinsel Gelişim*, Çev. Hüsen Portakal, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Ringness, Thomas A. (1975). *The Affective Domain in Education*, Boston-Toronto, Little, Brown and Company.
- Sağlam, H. İ. (2000). *Sosyal Bilgiler Dersinin Demokratik Tutum Geliştirmedeki Rolü*, Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 146. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Sağlamer, E. (1980). *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Tekışık Matbaası, Ankara.
- Sarı, S. (1999). “Eğitim Sistemini Geliştirme Planı”, IV. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu Bildirileri*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 7.
- Sarı, S. (1999). “İlköğretim I. Devrede İşbirlikli Öğrenme Yöntemi İle Geleneksel Öğrenme Yöntemini Başarılı ve Başarısız Öğrenciler Üzerindeki Etkisi” IV. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu Bildirileri*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 6.
- Schug, Mark, C. (1987), *Teaching Social Studies in the Elementary Schools*, Foresman and Company.
- Shea, P. (2000), “A Study of Captioned Interactive Video”, *Journal of Educational Computing*.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretmen El Kitabı*, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Steven, S.,Corbin J. (1997). *Journal of Social Studies Research*. Manhattan: Fall Vol.21, Iss. 2; pg: 13, 6 pgs.
- Sümbüloğlu, K., Sümbüloğlu V. (1993). *Biyoistatistik*, Özdemir Yayıncılık.



- Şahin, T., Şahin, B. Çakır, Ö. (2000). *İlköğretim 6.Sınıf Öğrencilerinin, Sosyal Bilgiler Dersinde Duyuşsal Öğrenmelerini Tahmin Eden Çeşitli Değişkenler ve Tahmin Etme Güçleri*” Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi.
- Şahin, T. (2001). “*Oluşturmacı Yaklaşımın Sosyal Bilgiler Dersinde Bilişsel ve Duyuşsal Öğrenmeye Etkisi*, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, Aralık.
- Tan, Bilgin, vd, (2002). *İsösp Öğrencilerinin Matematiğe Yönelik Tutumları, Eğitim Araştırmaları*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tekışık, H. (1995). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Rehber Yayınları.
- Tezbaşaran, A. A. (1997). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Tolan, B. ve diğ. (1991). *Sosyal Psikoloji*, Ankara: Adım Yayıncılık, 1991.
- Turgut, M. F. (1990). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: Yedinci Baskı.
- Türkoğlu, A. (1994). *99 Soruda Eğitim Bilimine Giriş*, İzmir: Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Wiskochil, K. (2002). *SOAP Data Analysis*, July. p. 2–11.
- Yeşilkayalı, E. (1996). “*İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Problem Çözme Yönteminin Öğrencilerin Okul Başarısı ve Duyuşsal Özellikleri Üzerindeki Etkisi*”. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- YÖK, (1997) *Öğretmen Eğitimi Dizisi, Sosyal Bilgiler Öğretimi*, YÖK ve MEB Projesi, Ankara.

**EK - TUTUM ÖLÇEĞİ**

Sevgili öğrenciler;

Elinizdeki bu anket bilimsel bir çalışma için kullanılacaktır. Bu nedenle ankete adınızı soyadınızı yazmanıza gerek yoktur. Anket içerisindeki cümleleri lütfen dikkatli bir şekilde okuyunuz. Size uygun gelen seçeneği (X) şeklinde işaretleyiniz. Zamanınızı ayırdığınız ve anketi cevapladığınız için teşekkür ederiz.

**KİŞİSEL BİLGİ SORULARI**

**S1-Cinsiyet:** Kız ( ) Erkek ( )

**S2-Sınıfınız:** 4. Sınıf ( ) 5.Sınıf ( )

**S3-Annelerinizin Eğitim Düzeyi:**

**S4-Babanızın Eğitim Düzeyi:**

**S5-Öğretmeninizin Cinsiyeti:** Kadın ( ) Erkek ( )

**S6-Okulunuzun Adı:**

**S7-Annelerinizin Mesleği:**

**S8-Babanızın Mesleği:**

**S9-Birinci Dönem Sonundaki Sosyal Bilgiler Karne Notunuz:**

<b>TUTUM MADDELERİ</b>	<b>EVE</b>	<b>Bilmiyorum</b>	<b>HAYIR</b>
1. Sosyal Bilgiler dersini seviyorum.			
2. Sosyal Bilgiler dersi zevkli bir derstir.			
3. Sosyal Bilgiler dersi programdan kaldırılırsa üzüürüm.			
4. Sosyal Bilgiler dersinden nefret ediyorum.			
5. Sosyal Bilgiler isteyerek çalıştığım bir derstir.			
6. Sosyal Bilgiler zor bir derstir.			
7. Sosyal Bilgiler dersini çalışırken canım sıkılır.			
8. Sosyal Bilgiler dersine etkin olarak katılmaktan zevk alırım.			
9. Sosyal Bilgiler dersini dört gözle beklerim.			
10. Sosyal Bilgiler dersi olmasa okul daha zevkli olur.			
11. Sosyal Bilgiler dersinde konuşmak istemiyorum.			
12. Zorunlu olmasam sosyal bilgiler dersine çalışmam.			
13. Sosyal Bilgiler dersinde zaman geçmek bilmez.			
14. Sosyal Bilgiler dersinde edindiğim bilgilerin bana yararlı olacağına inandığım için bu dersi çalışıyorum.			
15. Mümkün olsa sürekli sosyal bilgiler dersine çalışırım.			
16. Sosyal Bilgiler dersi eğlenceli bir derstir.			
17. Sosyal Bilgiler dersini diğer derslere göre daha çok severek çalışırım.			
18. Sosyal Bilgiler dersi en çok sıkıldığım derstir.			
19. Sosyal Bilgiler dersine isteyerek katılmıyorum.			
20. Sosyal Bilgiler dersi öğrenmemiz gereken bir derstir.			
21. Sosyal Bilgiler dersinde edindiğim bilgilerin bana yararlı olacağına inanmıyorum.			
22. Sosyal Bilgiler dersine isteyerek katılıyorum.			

## ÖZGEÇMİŞ

**ADI SOYADI:** Ayşe Ergin

**DOĞUM YERİ ve TARİHİ:** Denizli/28.11.1979

İlköğrenimini Muğla'da tamamladıktan sonra 1994 yılında Muğla Sağlık Meslek Lisesini kazandı. 1998 yılında mezun oldu. Aynı yıl Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünü kazandı. 2002 yılında mezun oldu. 2003 yılında Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Tezli Yüksek lisans programını kazandı.

1998 yılından beri hemşirelik yapmaktadır. Son görev yeri Denizli Devlet Hastanesi'dir.

Bildiği yabancı dil İngilizce'dir.